

139. Харахатян Г. М. Социалистические международные экономические отношения: очерки становления и развития / Г. М. Харахатян. М., 1982.
140. Чалый А. Долгая дорога в ЕС / А. Чалый. *Зеркало недели*. 2000. 27 мая.
141. Шеленкова Н. Б. Теория европейской интеграции: современный анализ / Н. Б. Шеленкова. *Современное право*. М., 2003. № 7. С. 27–32.
142. Шергін С. Міжнародні регіональні процеси та зовнішньополітичні пріоритети України / С. Шергін, В. Космина: монографія. К., 2017.
143. Шергін С. Комплексні проблеми інтеграції в АТР: від Пусанського до Ханойського саміту АТЕС / С. Шергін. *Політика і час*. 2007. № 6. С. 24–29.
144. Шитов Н. Д. Африка южнее Сахары во всеафриканской экономической интеграции / Н. Д. Шитов. *Мировое и национальное хозяйство*. 2010. № 3(14).
145. Шкурат І. В. Інтеграція України в НАТО в контексті інтеграційних процесів в ЄС та ЄП / І. В. Шкурат. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. 2005. № 2 (25). Ч. 2. С. 26–35.
146. Штепа П. Організація Об'єднаних Націй // Штепа П. *Мафія і Україна*. Львів, 2002. С.312–318.
147. Штоль В. В. Новая парадигма НАТО в эпоху глобализации / В. В. Штоль. М., 2003.
148. Экономика стран-членов СЭВ за 1961–1981 гг.: Статистический сборник. М., 1982.
149. Ядерное оружие после холодной войны / Под ред. А. И. Иоффе. М., 2006.

#### Інтернет-ресурси

1. Економічний та соціальний комітет. Офіційний сайт: <http://eesc.europa.eu/25>
2. Європейська Комісія. Офіційний сайт: [http://ec.europa.eu/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/index_en.htm)
3. Європейська рада. Офіційний сайт: [http://europa.eu/european\\_council/index\\_en.htm](http://europa.eu/european_council/index_en.htm)
4. Європейський Омбудсмен. Офіційний сайт: <http://www.ombudsman.europa.eu/>
5. Європейський Парламент. Офіційний сайт: <http://www.europarl.europa.eu/>
6. Європейський Союз On-Line. Офіційний сайт: <http://europa.eu/>
7. Європейський суд. Офіційний сайт: [http://europa.eu/institutions/inst/justice/index\\_en.htm](http://europa.eu/institutions/inst/justice/index_en.htm)
8. Комітет регіонів. Офіційний сайт: <http://www.cor.europa.eu/>
9. Представництво Європейського Союзу в Україні. Офіційний сайт: [https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine\\_uk](https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk)
10. Представництво Європейської Комісії в Україні. Офіційний сайт: [http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/index\\_uk.htm](http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm)
11. Рада Європейського Союзу. Офіційний сайт: <http://www.consilium.europa.eu/>
12. Суд аудиторів. Офіційний сайт: [http://europa.eu/institutions/inst/auditors/index\\_en.htm](http://europa.eu/institutions/inst/auditors/index_en.htm)
13. Центр документації Європейського Союзу. Офіційний сайт: [http://europa.eu/documentation/index\\_en.htm](http://europa.eu/documentation/index_en.htm)

#### Тематика рефератів

1. Участь України в діяльності ООН.
2. Захист прав людини в діяльності ООН.
3. ООН і ліквідація колоніальної системи.
4. Початок «холодної війни» і проблема військового союзу Західних держав в умовах радянсько-американського протистояння.
5. Створення Організації Північноатлантичного договору (НАТО) і початок її діяльності.
6. Проблема створення системи міжнародної безпеки в відносинах учасників антигітлерівської коаліції в 1941–1942 рр.
7. Питання про процедуру голосування в Раді Безпеки на Кримській (Ялтинській конференції) керівників СРСР, США і Великобританії.
8. Проблема представництва радянських республік в майбутній ООН у взаємовідносинах союзників по антигітлерівській коаліції.
9. Конференція в Сан-Франциско та її рішення.
10. Роль ООН у забезпеченні мирного вирішення міжнародних конфліктів. Миротворчі операції ООН.
11. Розвиток інтеграційних процесів у Західній Європі в другій половині 40-х – першій половині 50-х років.
12. Європейське об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС).
13. Створення і початок діяльності Європейського економічного співтовариства (ЄЕС).
14. Основні тенденції розвитку західноєвропейської економічної інтеграції в період 60-х років.
15. Основні проблеми розвитку західноєвропейської інтеграції в другій половині 60-х – початку 70-х років.
16. Гальмування процесу інтеграції в Західній Європі в середині 70-х років і його причини.
17. Великобританія і ЄЕС: від протистояння до співробітництва.
18. Основні напрямки і проблеми розвитку західноєвропейської інтеграції (в період 80-х – початку 90-х років).
19. Маастріхтський договір і створення Європейського союзу.

20. Основні напрямки, сфери і зміст інтеграційних процесів в період 90-х років і на сучасному етапі.
21. Основні органи і інститути Європейського союзу та їх діяльність.
22. СРСР і країни народної демократії: початок і характер економічного співробітництва.
23. Утворення та початок діяльності Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ).
24. Комплексна програма розвитку соціалістичної інтеграції.
25. Економічне співробітництво соціалістичних країн в період 70-х – 80-х років, його протиріччя і проблема економічних взаємовідносин з країнами капіталістичного світу.
26. Створення і діяльність Організації Варшавського Договору (ОВД).
27. Розпуск військових організацій Варшавського Договору і припинення його діяльності.
28. Розвиток і поглиблення інтеграційних процесів в Азії.
29. Питання реформування ООН (1997–2020 рр.).
30. Утворення СНД і інші інтеграційні об'єднання на пострадянському просторі.
31. Утворення і діяльність Вишеградської групи.
32. Співробітництво НАТО з постюгославськими країнами.
33. Заснування Євразійського економічного співтовариства (ЄврАзЕС) та його трансформація в Євразійський економічний союз (ЄАЕС).
34. Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС) і його роль в сучасних економічних відносинах країн світу.
35. Міграційна криза в ЄС (2016–2017 рр.) і інтеграція Європи.
36. Вихід Великої Британії з Євросоюзу (2016–2020 рр.).

## **Завдання підсумкового контролю**

1. Проблема створення системи міжнародної безпеки в відносинах учасників антигітлерівської коаліції в 1941–1942 рр.
2. Московська конференція міністрів закордонних справ СРСР, США і Великобританії і прийняття нею Декларації про загальну безпеку.
3. Конференція в Думбартон-Оксі, її основні етапи і рішення.
4. Питання про процедуру голосування в Раді Безпеки на Кримській (Ялтинській конференції) керівників СРСР, США і Великобританії.
5. Проблема представництва радянських республік в майбутній ООН у взаємовідносинах союзників по антигітлерівській коаліції.
6. Конференція в Сан-Франциско та її рішення.
7. Статут Організації Об'єднаннях Націй, його основні положення.
8. Основні органи ООН і напрямки їх діяльності.
9. Роль ООН у забезпеченні мирного вирішення міжнародних конфліктів. Миротворчі операції ООН.
10. Участь України в діяльності ООН.
11. Захист прав людини в діяльності ООН.
12. ООН і ліквідація колоніальної системи.
13. ООН і проблема встановлення нового міжнародного економічного порядку.
14. Спеціалізовані організації ООН та їх діяльність.
15. Проблема реформ ООН на сучасному етапі.
16. Початок і основні етапи західноєвропейської інтеграції.
17. Розвиток інтеграційних процесів у Західній Європі в другій половині 40-х – першій половині 50-х років.
18. Європейське об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС).
19. Створення і початок діяльності Європейського економічного співтовариства (ЄЕС).
20. Основні тенденції розвитку західноєвропейської економічної інтеграції в період 60-х років.
21. Проблеми розвитку політичного співробітництва в рамках ЄЕС.

22. Основні проблеми розвитку західноєвропейської інтеграції в другій половині 60-х – початку 70-х років.
23. Гальмування процесу інтеграції в Західній Європі в середині 70-х років і його причини.
24. Основні здобутки економічної інтеграції країн ЄС в період 60-х – 70-х років.
25. Альтернативні інтеграційні об'єднання в Західній Європі в період 50-х – 70-х років.
26. Великобританія і ЄЕС: від протистояння до співробітництва.
27. Удосконалення політичного механізму Європейського співтовариства.
28. Основні напрямки і проблеми розвитку західноєвропейської інтеграції (в період 80-х – початку 90-х років).
29. Розробка планів нового етапу інтеграції – створення Європейського союзу.
30. Маастріхтський договір і створення Європейського союзу.
31. Основні напрямки, сфери і зміст інтеграційних процесів в період 90-х років і на сучасному етапі.
32. Основні органи і інститути Європейського союзу та їх діяльність.
33. Україна і Європейський союз.
34. Розширення ЄС і НАТО на сучасному етапі і його можливі наслідки для Європи.
35. Початок «холодної війни» і проблема військового союзу Західних держав в умовах радянсько-американського протистояння.
36. Створення Організації Північноатлантичного договору (НАТО) і початок її діяльності.
37. Діяльність НАТО в період «холодної війни» і проблема взаємовідносин з Організацією Варшавського Договору.
38. Створення Західноєвропейського союзу та його взаємовідносини з НАТО.
39. Участь України в програмі «Партнерство заради миру».
40. Утворення, діяльність та розпад Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ).
41. Створення і діяльність Організації Варшавського Договору (ОВД).
42. Розвиток і поглиблення інтеграційних процесів в Азії.
43. Утворення СНД і інтеграція на пострадянському просторі.
44. Інтеграція оборонної політики країн СНД.
45. Особливості доцентрових процесів на африканському континенті.
46. Політичне і економічне співробітництво американських держав і проблеми його розвитку.
47. Міжрегіональні, політичні і економічні інтеграційні організації країн Латинської Америки.
48. Угода про асоціацію між Україною і Європейським Союзом (2014 р.).
49. Референдум щодо членства Великої Британії в ЄС і вихід країни з Євросоюзу.
50. Регіональні інтеграційні об'єднання Європи.
51. Геополітичне співтовариство Бразилії, Росії, Індії, Китаю, ПАР (BRICS, БРІКС).
52. Вплив міграційної кризи в ЄС в пандемії COVID-19 на інтеграційні процеси у світі.

## Головні поняття і терміни

**Азійсько-Тихоокеанська Рада (АЗПАК)** – організація на Далекому Сході і в західній частині Тихого океану (Японія, Австралія, Нова Зеландія, Таїланд, Філіппіни, Малайзія, Південна Корея, Південний В'єтнам, Тайвань). Створена на Установчій конференції, котра проходила в Сеулі (Південна Корея) 14–16 червня 1966 року. Організація ставила завдання проведення консультацій з економічних, культурних і соціальних питань.

**Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС)** – форум економік Тихоокеанського узбережжя. Заснований в квітні 1989 р. з метою сприяння тіснішій економічній співпраці та вільній торгівлі держав Азійсько-Тихоокеанського регіону. Аналог таких утворень як Європейський Союз та Північноамериканська зона вільної торгівлі. Щорічно відбувається форум держав-членів на рівні глав урядів, місце зустрічі чергується поміж всіма державами. Специфічною особливістю є дрес-код – національні костюми держави господаря. Сьогодні членами АТЕС є 21 країна, серед них США, Росія, Китай, Канада. На засіданнях вони обговорюють шляхи співпраці у протистоянні тероризму, стихійним лихам, голоду та пандеміям, зокрема, пташиному грипу.

**Амстердамський договір** – новий текст договору про Європейський Союз. Він став результатом міждержавної конференції, яка розпочала свою роботу на засіданні Європейської Ради в Турині 29 березня 1996 року. Договір ухвалено на засіданні Європейської Ради в Амстердамі 16-17 червня 1997 р.; 2 жовтня 1997 р. його підписали міністри закордонних справ п'ятнадцяти держав-членів. Набув чинності 1 травня 1999 р. після ратифікації в усіх державах-членах згідно з національними конституційними вимогами.

**Андське співтовариство** – соціально-економічна співдружність країн Латинської Америки – Болівії, Венесуели, Колумбії, Перу і Еквадору. Створена Картахенською угодою від 26 травня 1969 року. Одним із засобів співдружності є обмеження впливу і контроль за діяльністю транснаціональних корпорацій. Організація обмежила вивіз іноземними компаніями прибутку, заборонила іноземний капітал у

страхуванні, внутрішній торгівлі, транспорті, засобах масової інформації. Однак, останнім часом країни-учасниці Андського співтовариства поступово покидають організацію і вступають в МЕРКОСУР.

**АНЗЮС** – військово-політичне співробітництво між США, Австралією і Новою Зеландією. Договір відносно створення блоку («Договір безпеки АНЗЮС», «Тихоокеанського пакту безпеки») був підписаний 1 вересня 1951 р. у Сан-Франциско і набув чинності 29 квітня 1952 року. Термін дії договору не обмежений.

**Апліканти** – країни, які подали заявку про вступ до Світової організації торгівлі.

**Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН)** – була утворена 8 серпня 1967 р., до її складу ввійшли Індонезія, Малайзія, Сінгапур, Таїланд і Філіппіни. В 1984 р. членом АСЕАНА став Бруней. Пізніше членами організації стали В'єтнам, Лаос, М'янма (Бірма). Камбоджа, Східний Тімор. Головною метою АСЕАН є прискорення економічного зростання, соціального прогресу й культурного розвитку країн-членів. У 1997 р. була створена доповнююча організація – АСЕАН плюс три (Китай, Японія й Південна Корея). Крім поліпшення економіки кожної держави-члена, блок також зосереджений на питаннях миру й стабільності в регіоні. 15 грудня 1995 р. був підписаний Південно-Східноазійський договір щодо зони вільної від ядерної зброї. Договір набув чинності 28 березня 1997 р., знайшов повну юридичну чинність 21 червня 2001 р. після того як його ратифікували Філіппіни, і фактично заборонив ядерне озброєння в регіоні.

**Асоційоване партнерство** – стосується країн, які уклали угоди про асоціацію, не засідають у керівних органах ЄС та не беруть жодної участі в процесі ухвалення рішень. Вони залишаються зовнішніми партнерами ЄС, а не стають членами із спеціальним асоційованим статусом. Економічна лібералізація та відповідна адаптація законодавства асоційованих країн виступає центральним елементом асоціації, хоч і самі асоціативні угоди охоплюють низку інших сфер співробітництва, зокрема щодо транспортних мереж, енергетики, наукових досліджень, юстиції та внутрішніх справ, довкілля, освіти й науки тощо.

**Асоційоване членство** – неповне, часткове членство держави, громадської організації, особи чи соціальної групи в якомусь об'єднанні. Таке членство є обмеженим, порівняно із повним членством, колом прав і можливостей або й взагалі статусом спостерігача.

**Африканський союз (АС)** – міжнародна міжурядова організація 54 країн Африки, спадкоємниця Організації африканської єдності (ОАЄ) була утворена 9 липня 2002 року. Основними напрямками діяльності організації є зміцнення єдності та солідарності африканських держав і народів Африки; захист суверенітету, територіальної незалежності держав-членів; прискорення політичної та соціально-економічної інтеграції континенту.

**Бенілюкс** – термін для позначення Економічного союзу, утвореного в січні 1948 р. між Бельгією, Нідерландами й Люксембургом. Бенілюкс співіснує зі Співтовариством, оскільки Римський договір не забороняє неконкурентні регіональні угруповання.

**Берлінський мур** – бетонний мур між Західним (під контролем військової адміністрації Великої Британії, США і Франції) та Східним Берліном (столицею НДР), сумнозвісний символ «поділу світу» в період «холодної війни». Зведений у серпні 1961 р. з ініціативи СРСР і за розпорядженням керівництва НДР для унеможливлення втечі східних німців до Західного Берліна, а звідти до ФРН або до інших західних країн. Зруйнований у листопаді 1989 року.

**«Болонський процес»** – діяльність європейських країн, яка спрямована на те, щоб зробити узгодженими системи вищої освіти цих країн. Основний зміст Болонської декларації, прийнятої 19 червня 1999 р., полягає в тому, що країни-учасниці зобов'язалися до 2010 р. привести свої освітні системи у відповідність певному єдиному стандарту.

**Бреттон-Вудська система** – система золотовалютного стандарту, яка функціонувала у 1944–1976 рр. відповідно до угод, підписаних урядами провідних західних держав під час міжнародної валютно-фінансової конференції (Бреттон-Вудс, США, 1944 р.); базувалась на фіксованих обмінних курсах валют і золота у доларовому стандарті.

**Валовий внутрішній продукт (ВВП)** – макроекономічний показник, що відбиває ринкову вартість усіх кінцевих товарів і послуг (тобто призначених для безпосереднього вживання), зроблених за рік у всіх галузях економіки на території держави для споживання, експорту й нагромадження, незалежно від національної приналежності використаних складових виробництва, виражений в ринкових цінах.

**Гімн Європи** – «Ода радості» – музика фіналу Дев'ятої симфонії Людвіга ван Бетховена, написаного на вірші Фрідріха Шіллера. 1972 р. вона стала офіційним гімном Ради Європи, а 1985 р. глави держав та урядів Європейського Союзу затвердили «Оду радості» як гімн ЄС. Він призначений не для того, щоб замінити національні гімни держав-членів, а швидше відзначити їхні спільні цінності та їхню єдність і різноманіття.

**Гармонізація законодавства** – процес цілеспрямованого зближення та узгодження нормативно-правових актів з метою досягнення несуттєвості законодавства, усунення юридичних колізій, дотримання міжнародних, європейських та національних правових стандартів.

**Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ)** – міжнародна угода, укладена 30 жовтня 1947 р. з метою відновлення економіки після Другої світової війни, яка протягом майже 50 років фактично виконувала функції міжнародної організації (нині – Всесвітня торгова організація). У 1995 р. перейменована на Світову Організацію Торгівлі (СОТ). Основна мета ГАТТ – зниження бар'єрів у міжнародній торгівлі. Це було досягнуто зниженням тарифних бар'єрів, кількісними обмеженнями (імпортна квота) і субсидіями торгівлі через різні додаткові угоди.

**Геноцид** – сукупність дій чи політика, спрямовані цілковито або частково на винищення певної національної, етнічної, расової, релігійної чи соціальної спільноти людей.

**Геополітика** (буквально – мистецтво управління державою) – наука, яка визначає стратегічне спрямування держави; вбачає у політиці, головним чином зовнішній, визначальну роль географічних факторів: просторе розташування країни, розмір території, наявність чи відсутність (обмеженість) природних ресурсів, клімат, кількість і густоту

населення. Існування та зміцнення незалежної України поліпшує геополітичну ситуацію в Європі й в усьому світі, створює умови більшої стабільності та передбачуваності в сучасних міжнародних відносинах.

**Головування в ЄС** – почергове виконання державами-членами ЄС функції голови в Раді ЄС та інших органах Європейського Союзу протягом півріччя.

**Глобальні проблеми сучасності** – сукупність суперечливих процесів, які створюють загрозу нормальному розвитку і навіть самому існуванню всіх країн світу і потребують для відвернення цих катастрофічних наслідків їх спільних зусиль, тобто мають всеохоплюючий, планетарний, глобальний характер.

**Грант** – безкоштовна допомога.

**Громадянське суспільство** – соціальний простір, у якому люди взаємодіють один з одним як незалежні один від одного і від держави індивіди.

**Громадянство Європейського Союзу** – взаємні права та обов'язки громадян держав-членів ЄС. Окрім прав та обов'язків, визначених в Договорі про створення Європейської Спільноти, громадянство Союзу означає чотири спеціальних права:

- свобода пересування та проживання будь-де на території держав Союзу;
- право голосувати та висувати свою кандидатуру на виборах до місцевих органів управління та до Європейського Парламенту в країні проживання;
- дипломатичний і консульський захист з боку органів будь-якої держави ЄС в третій країні, де немає представництва рідної країни громадянина ЄС;
- право на подання скарги європейському омбудсменові.

Запровадження поняття «громадянин ЄС» не означає скасування національного громадянства. Воно доповнює його і дозволяє людині краще усвідомити свою приналежність до Європейського Союзу.

**Девальвація** – офіційне зниження вартості грошових одиниць.

**Демпінг** – продаж товарів на ринках інших країн за цінами, значно нижчими, ніж ціни на внутрішньому ринку.

**Договір про ЄЕС** – Договір про заснування Європейського економічного співтовариства, підписаний у Римі 25 березня 1957 року.

**Договір про Євратом** – Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії, підписаний у Римі 25 березня 1957 року.

**Договір про ЄОВС** – Договір про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі, підписаний у Парижі 18 квітня 1951 року.

**Договір про злиття** – Договір про заснування єдиної Ради та єдиної Комісії Європейських Співтовариств, підписаний у Брюсселі 8 квітня 1965 року.

**День Європи** – за рішенням Європейської Ради (1985 р.) країни ЄС відзначають 9 травня – у день оголошення «декларації Шумана» – офіційним святом.

**Декларація Шумана** – пропозиція міністра закордонних справ Франції Робера Шумана, оприлюднена 9 травня 1950 р., щодо об'єднання під єдиним керуванням вугільних і сталеплавильних ресурсів в першу чергу Франції та Німеччини, а також інших європейських країн, і створення Європейської спільноти з вугілля та сталі. Заклала підґрунтя європейської інтеграції.

**Директива Європейського Союзу** – нормативно-правовий акт ЄС, має обов'язкову силу та верховенство над національним законодавством. На відміну від постанов та рішень ЄС, які мають пряму дію, норми директив реалізуються через національне законодавство.

**Економічний і валютний союз** – передбачає формування єдиного внутрішнього ринку, гармонізацію і координацію економічної, податкової, фінансової політики країн-учасниць на основі спільно прийнятих рішень і контролю за їхнім виконанням, заміну національних валют єдиною валютою і проведення єдиної валютної політики.

**Економічний і соціальний комітет ЄС** – дорадчий орган; складається з представників основних соціальних і професійних груп, у тому числі промисловців, фермерів,

працівників транспорту, комерсантів, ремісників або осіб вільних професій, представників громадськості.

**ЕКЮ** – аббревіатура європейської розрахункової одиниці; елемент Європейської валютної системи, що почала функціонувати 1 січня 1979 р. ЕКЮ обраховувалась на базі «валютного кошика» національних валют країн-членів ЄЕС з урахуванням їхньої частки у валовому продукті й внутрішній торгівлі Співтовариства. З 1 січня 1999 р. ЕКЮ була замінена новою європейською валютою – євро.

**Євро** – назва нової європейської валюти, ухвалена на засіданні Європейської Ради в Мадриді (15–16 грудня 1995 р.). Запроваджена з 1 січня 1999 року.

**Євразійське економічне співробітництво (ЄврАзЕС)** оформлено договором в Астані (Казахстан) главами держав Білорусії, Казахстану, Росії, Таджикистану, Киргизії 10 жовтня 2000 р., набув чинності 30 травня 2001 року. Створена з метою формування загальних зовнішніх митних кордонів країн-засновників, виробленням єдиної зовнішньоекономічної політики, тарифів, цін та інших складових функціонування загального ринку. 10 жовтня 2014 р. главами держав Білорусії, Казахстану, Росії, Таджикистану, Киргизії в Мінську були підписані документи щодо ліквідації Євразійського економічного співробітництва (ЄврАзЕС) в зв'язку з початком функціонування Євразійського економічного союзу з 1 січня 2015 року.

**Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ)** створена 3 травня 1960 р. в Стокгольмі як альтернатива Європейському економічному співтовариству (тепер Європейський союз). У неї ввійшли Велика Британія, Данія, Норвегія, Швеція, Австрія, Швейцарія й Португалія. Організація передбачала лібералізацію торгівлі серед держав-членів асоціації до 1970 р. шляхом зниження мит і згортання кількісних обмежень. Фінляндія стала асоційованим членом в 1961 р. (в 1986 р. повноправним членом), Ісландія увійшла до складу ЄАВТ в 1970 році. Ліхтенштейн приєднався в 1991 році. Однак, Велика Британія (1973), Данія (1973), Португалія (1986), Фінляндія (1995), Австрія (1995), і Швеція (1995) вийшли з ЄАВТ і стали членами ЄС. Сьогодні тільки Ісландія, Норвегія, Швейцарія й Ліхтенштейн залишаються членами ЄАВТ.

**Європейська валютна система (ЄВС)** – створена в березні 1979 р. з метою протистояти гегемонії долара у світовій валютній системі. У ній брали участь країни-члени ЄЕС. Європейська валютна система передбачала певні правила розрахунків між країнами, які входили в Європейське Економічне Співтовариство (ЄЕС). Форма відносин країн ЄЕС у валютній сфері спрямована на стимулювання інтеграційних процесів, зменшення амплітуди коливань курсів національних валют і їх взаємне ув'язування. Європейська валютна система функціонувала за принципом «кошика», у якому змішані курси національних грошових одиниць залежно від котирування тієї або іншої валюти. Основні елементи ЄВС: ЕКЮ, механізм фіксованих обмінних курсів, система валютного й фінансового співробітництва.

**Європейська економічна зона (ЄЕЗ)** – зона вільної торгівлі; включає ЄС та країни Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), крім Швейцарії; не поширюється на риболовлю та сільське господарство. Угода про ЄЕЗ набула чинності 1994 р. (підписана 1992 р.). Згідно з угодою, країни ЄАВТ – ЄЕЗ (Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн) запроваджують до національних законодавств правовий доробок Спільноти в усіх галузях, на які поширюється ЄЕЗ. В органах ухвалення рішень ЄС Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн мають лише дорадчий голос; вони беруть участь у фінансуванні структурних фондів ЄС. Керівним органом ЄЕЗ є Рада, що збирається двічі на рік. Сьогодні європейська економічна зона охоплює 28 країн.

**Європейська Комісія** – Комісія Європейських Співтовариств (до листопада 1993 р., з листопада 1993 Комісія Європейського Союзу) складається з 25 незалежних членів і призначається на п'ять років.

**Європейська Конституція** – міжнародний договір, покликаний відігравати роль конституції Європейського союзу і замінити всі колишні установчі акти ЄС. Був ухвалений 18 червня 2004 р. главами держав та урядів 25 країн ЄС. Урочисте підписання Конституційного договору відбулося 29 жовтня 2004 р. в Римі. Однак, у зв'язку з нератифікуванням договору багатьма країнами-членами ЄС, у силу не вступив. У цей час можливість набрання ним

чинності не розглядається через підписання Лісабонського договору відносно реформування системи керування ЄС.

**Європейська Рада (ЄР)** – Директивний інститут ЄС; складається з голів держав або урядів країн-членів і голови Європейської Комісії, приймає рішення з ключових питань інтеграції, визначає загальні політичні орієнтири ЄС і дає необхідні імпульси для його розвитку. Утворена згідно з комюніке, прийнятим у грудні 1974 р. на закритті Паризького саміту; перше засідання відбулося 10-11 березня 1975 р. в Дубліні. Європейська Рада формально не належить до інституцій Союзу однак є «останньою інстанцією» ухвалення багатьох рішень.

**Європейська система центральних банків** – складається з Європейського центрального банку та національних центральних банків країн-учасниць ЄВС; передбачена Маастрихтським, договором на завершальному етапі створення ЄВС.

**Європейське економічне співтовариство (ЄЕС)** – одна з головних регіональних інтеграційних організацій, що входить до складу Європейських співтовариств. Договір був підписаний 1957 р. у Римі між ФРН, Францією, Італією й країнами Бенілюксу. В 1973 р. до ЄЕС приєдналися Велика Британія, Данія, Ірландія, в 1981 р. Греція, в 1986 р. Іспанія і Португалія. Мета ЄЕС – створення єдиного економічного простору шляхом підвищення рівня економічного розвитку його учасників. Досягнення цілей, поставлених ЄЕС (з 1986 р. Європейські співтовариства) привело до прийняття Маастрихтського договору (1992 р.) про Європейський Союз. Після створення Європейського Союзу ЄЕС називають Європейським Співтовариством.

**Європейське об'єднання вугілля й сталі (ЄОВС)** – організація, що об'єднала металургійну, залізорудну та кам'яновугільну промисловість ряду західноєвропейських країн. Створено за ініціативою міністра закордонних справ Франції Р. Шумана відповідно до договору, укладеного в Парижі 18 квітня 1951 р. між Бельгією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, Францією, ФРН на 50 років (набув чинності 25 липня 1952 р. ). З 1973 р. до нього приєдналися Великобританія, Данія та Ірландія, а з 1981 – Греція. У рамках договору між країнами створювався

спільний ринок вугілля і сталі. ЄОВС управлявся Вищим керівним органом, контрольованим Радою міністрів, Асамблеєю і незалежним судом. Об'єднання припинило існування 23 червня 2002 р. у зв'язку із закінченням терміну дії договору.

**Європейське політичне співробітництво (ЄПС)** – система політичного співробітництва між країнами-членами Співтовариства у сфері зовнішньої політики, заснована на початку 70-х років на основі пропозицій Комітету Давінь-йона. Система ЄПС мала міжурядовий характер і обмежувалась досягненням гармонізації поглядів і узгодженням позицій країн-учасниць щодо важливих проблем міжнародної політики. В 1987 р. формалізована в Єдиному Європейському Акті. Поступово переросла в спільну зовнішню та безпекову політику.

**Європейське Співтовариство, Співтовариство** – широко вживаний термін, який має на увазі збірну назву всіх трьох Європейських Співтовариств. Нова назва Європейського Економічного Співтовариства, введена договором про Європейський Союз (Маастрихтським).

**Європейське співтовариство з атомної енергії (Євратом)** – галузева інтеграційна організація, що входить поряд з Європейським співтовариством і Європейським об'єднанням вугілля й сталі (ЄОВС) до складу Європейського Союзу. Воно було створена у зв'язку з підписанням Римських договорів 1957 року. Договори про ЄЕС і Євратом набули чинності з 1 січня 1958 року. Спочатку його членами були Франція, Італія, Нідерланди, Бельгія, Люксембург і ФРН. Сьогодні членами Євратому є усі 28 держав-членів Євросоюзу. Євратом покликаний був сприяти: розвитку мирного використання ядерної енергетики державами-членами, формуванню загальної енергетичної політики, координації прийняття рішень, зниженню цін на енергоносії, підвищенню стабільності енергетики, забезпечення контролю над атомною енергетикою.

**Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)** – був створений у 1991 р. з метою сприяння країнам Центральної і Східної Європи та Співдружності Незалежних Держав (СНД) у становленні ринкової економіки після краху адміністративно-командної системи Сприяючи процесу



переходу до орієнтованої на ринок економіки, Банк надає пряме фінансування для діяльності приватного сектору, структурної перебудови і приватизації, а також фінансування інфраструктури, що підтримує таку діяльність. Його капіталовкладення допомагають також будівництву і зміцненню організаційних структур. Основними формами фінансування ЄБРР є кредити, вкладення в акціонерні капітали (акції) і гарантії.

**Європейський валютний інститут** – фінансовий орган ЄС, створений у 1994 р. для підготовки завершального етапу створення економічного і валютного союзу країн-учасниць.

**Європейський інвестиційний банк** – фінансовий інститут ЄС; надає кредити і гарантії за кредитами для фінансування проєктів у державному й приватному секторах країн-членів, які становлять взаємний інтерес для країн-членів ЄС.

**Європейський інвестиційний фонд** – фонд при Європейському інвестиційному банку; надає кредити й гарантії за кредитами, як правило, для фінансування транс'європейських проєктів.

**Європейський Конгрес** – проходив у травні 1948 р. в Гаазі. Він започаткував організацію «Європейський рух». В Конгресі брали участь близько 800 політиків, учених, економістів та юристів з більшості західноєвропейських країн, В. Черчилль був його почесним головою. Реальним результатом Конгресу стало утворення Ради Європи, що почала діяти в травні 1949 року. Конгрес проголосив Хартію прав людини; ухвалив «Звернення до європейців», де закликав створити об'єднану Європу з вільним обміном думок, осіб і товарів, з загальноєвропейськими законодавчими зборами та судом.

**Європейський парламент, Європарламент** – представницький інститут ЄС; здійснює консультативні й контролюючі функції; бере участь у процесі формування законодавства; затверджує бюджет ЄС. Європарламент один з п'яти інституцій Європейського Союзу. Починаючи з 1979 р. Європейський Парламент обирають прямим загальним голосуванням; місця в ньому (736 до останнього розширення

і 751 після) розподілені між країнами-членами відповідно до чисельності населення.

**Європейський Союз (ЄС)** – унікальне об'єднання країн Європи, які через створення спільного ринку, економічного та валютного союзу, а також шляхом реалізації спільної політики й діяльності мають на меті забезпечити безперервне економічне зростання, соціальний розвиток і згуртованість країн-учасниць. Держави створили спільні інституції, яким делегували частину своїх національних повноважень так, що рішення в певних сферах загальних інтересів можуть ухвалюватись демократичним шляхом на загальноєвропейському рівні. Таке усупільнення суверенітетів називають також «європейською інтеграцією». Поняття «Європейський Союз» запроваджено 1993 р. в Маастрихтському договорі. Європейський Союз, на відміну від Європейських Спільнот, не є юридичною особою. Після останнього розширення (1 липня 2013 р.) до ЄС входить 28 країн, а саме: Австрія, Бельгія, Велика Британія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швеція, Болгарія, Румунія і Хорватія.

**Європейський фонд валютного співробітництва** – фонд для надання короткотермінової валютної підтримки країнам-учасницям Європейської валютної системи; діяв до 1994 р.

**Європейський фонд регіонального розвитку** – фонд, заснований у 1975 р.; орієнтований на сприяння регіонам, які відстають у розвитку або вражені структурними кризами.

**Європейський центральний банк (ЄЦБ)** – фінансовий інститут, який функціонує в межах економічного і валютного союзу країн-членів ЄС; покликаний керувати ЄЦБ, наділяється виключним правом санкціонувати емісію банкнот в ЄС.

**Європейські угоди** – угоди про асоціацію з ЄС країн Центральної та Східної Європи.

**Єдиний європейський акт (ЄЕА)** – підписаний країнами-членами в лютому 1986 р., набув чинності 1 липня

1987 р. ЄСA модифікував Римський договір, інкорпорував положення стосовно завершення формування єдиного внутрішнього ринку ЄЕС, включив механізм Європейського політичного співробітництва у правову систему Європейських Співтовариств. Основне призначення:

- керувати запровадженням політики Спільноти;
- розпоряджатися бюджетом;
- керувати запровадженням політики Спільноти;
- підтримувати зовнішні відносини;
- наглядати за дотриманням законів Спільноти;
- вказувати шляхи та перспективи розвитку.

**Західноєвропейський союз (ЗЄС)** – організація, що була створена Бельгією, Великою Британією, Люксембургом, Нідерландами та Францією на основі Брюссельського договору 1948 р. для співпраці у сфері оборони та безпеки. Включав 28 країн з чотирма різними статусами. Згідно умов Амстердамського договору (2 жовтня 1997 р.) ЗЄС став частиною розвитку Союзу й поступово поступався своїми функціями підрозділам ЄС. В листопаді 2000 р. Рада міністрів безпеки Західноєвропейського союзу ухвалила рішення про поступове розформування цієї організації. 30 червня 2011 р. ЗЄС офіційно припинив існування.

**Зона вільної торгівлі (ЗВТ)** – торговельна асоціація, створена з метою скасування митних тарифів і позатарифних бар'єрів між країнами-учасницями, які зберігають комерційний суверенітет і національні тарифи щодо третіх країн.

**Імплементация** – процес забезпечення виконання положень міжнародного договору. Варіанти імплементации: трансформація, інкорпорація, відсилка, уніфікація, рецепція, створення спеціального правового режиму тощо. Порядок імплементации міжнародних норм визначається нормами національного права.

**Інституції Європейського союзу** – органи ЄС, які представляють і забезпечують загальні для всіх країн-членів інтереси. Наразі п'ять інституцій:

1. Європейський Парламент (обирається народами держав-членів);

2. Рада Європейського Союзу (представляє уряди держав-членів);
3. Європейська Комісія (рушійна сила та виконавчий орган);
4. Суд ЄС (забезпечує законність);
5. Європейський Суд аудиторів (контролює управління фінансами).

**Інтеграція економічна** – процес, націлений на формування спільного ринку і проведення спільної політики у визначеному секторі економіки (секторальна або галузева інтеграція) чи в усій економічній сфері країн-учасниць. В останньому випадку мається на увазі загальна економічна інтеграція, що супроводжується уніфікацією валютної, податкової, соціальної й антикризової політики.

**Інтеграція європейська** – процес, завдяки якому європейські держави і суспільства об'єднують політичні, економічні та соціальні структури в загальний комплекс; кінцевий продукт цього об'єднання може вилитися у формальний політичний та економічний союз або у неформальну конфедерацію держав.

У Європі процес інтеграції проводиться певною кількістю інституціональних структур, таких як Європейський Союз, Рада Європи, Вишеградська група, Співдружність Незалежних Держав тощо.

**Інтеграція політична** – процес поширення на країни-учасниці влади спільних наднаціональних інституцій, покликаних здійснювати спільні компетенції у сферах, делегованих ним у спільних інтересах країнами-учасницями.

**Інтергуверменталізм** – у контексті Співтовариства цей термін означає процес, за яким рішення приймаються урядами країн-членів, а не інститутами Співтовариства. Інтергуверменталізм віддзеркалює домінування міжурядового співробітництва над наднаціональним.

**«ІСПА» програма** – один з трьох фінансових інструментів ЄС (разом з «ФАРЕ» та «САПАРД») на допомогу країнам-кандидатам з Центральної та Східної Європи у підготовці до вступу в ЄС. Програма спрямована на розвиток транспортної інфраструктури та охорону довкілля країн-вступників. Подібно до «ФАРЕ» й «САПАРД», програма

«ІСПА» має на меті соціально-економічне гуртування країн ЄС.

**Інфляція** – перепоповнення каналів грошового обігу країни масою надлишкових паперових грошей, що спричинює їхнє знецінення і відповідне зниження купівельної спроможності.

**Карибське співтовариство (КС), Карибський спільний ринок (КСР)** – регіональна, міжнародна, міжурядова організація, що об'єднує держави басейну Карибського моря. Утворилось у 1973 р. в м. Чагуарамасі (Тринідад і Тобаго). Держави і території-члени КС: Антигуа і Барбуда, Багамські Острови, Барбадос, Беліз, Домініка, Гайана, Гренада, Монтсеррат, Сент-Вінсент і Гренадіни, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Суринам, Тринідад і Тобаго, Ямайка. Асоційовані члени: Британські Віргінські Острови, Острови Теркс і Кайкос. Створенню КС передувала діяльність Карибської асоціації вільної торгівлі, яка виникла в 1965 році. Учасниці КС зобов'язалися створити спільний ринок, розширити співробітництво у сфері промисловості, сільського господарства, транспорту, охорони здоров'я та ін., об'єднати зусилля у справі соціального розвитку, а також координувати зовнішню політику.

**Комітет для народів Європи** – комітет, заснований Європейською Радою в червні 1984 р.; призначений вносити пропозиції щодо проведення заходів із метою поліпшення іміджу ЄС серед європейців. Досягненням Комітету були дві доповіді, в яких рекомендувалося ширше застосування символіки Співдружності, зокрема прапора і гімну, а також запровадження паспортів для громадян ЄС.

**Комітет постійних представників (КОРЕПЕР)** – готує рішення Ради ЄС; скликається на рівні заступників постійних представників (КОРЕПЕР I) або постійних представників країн-членів у ранзі послів (КОРЕПЕР II).

**Комунітаризація** – процес передачі країнами-членами окремих повноважень у сферу діяльності Співтовариств і поширення на них юрисдикції Суду ЄС.

**Конвергенція** – процес зближення економічної політики і економік країн-членів ЄС з метою реалізації економічного і валютного союзу.

**Консенсус** – принцип одностайного прийняття рішень; застосовується у сферах діяльності ЄС, визначених установчими договорами.

**Конституціональний метод** – метод політичної інтеграції, який передбачає опрацювання і прийняття Європейської Конституції з метою заснування політичного союзу.

**Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД)** – орган Генеральної асамблеї ООН, який не є міжнародною торгівельною організацією. Створений в 1964 р. у Женеві і нараховує сьогодні 194 країни. Основні завдання – сприяння розвитку міжнародної торгівлі, рівноправної взаємовигідної співпраці між державами, напрацювання рекомендацій по функціонуванню міжнародних економічних відносин. Резолюції, заяви ЮНКТАД мають характер рекомендацій. Під егідою ЮНКТАД розробляються багатосторонні угоди і конвенції. Найвищий орган ЮНКТАД – Конференція і Рада з торгівлі та розвитку, в рамках якої працює шість комітетів.

**Копенгагенські критерії** – умови прийняття країн Центральної і Східної Європи до ЄС, сформульовані Європейською Радою у Копенгагені в червні 1993 року. Критерії наступні:

- Політичні – передбачають стабільність установ, які гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин;
- Економічні – вимагають дійової ринкової економіки;
- Юридичні – мають на увазі спроможність зобов'язань, що впливають із факту вступу до ЄС.

**Країни Вишеградської угоди** – Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина (до 1993 р. – Чехословаччина). У лютому 1991 р. президенти Польщі, Угорщини та Чехословаччини зустрілися в угорському місті Вишеграді, аби домовитися про співпрацю в процесі європейської інтеграції. Вони оголосили, що країни «Вишеградського трикутника» ставлять за мету повну господарську, політичну й юридичну інтеграцію до Європейського Союзу і вступ до НАТО. 1999 р. до НАТО вступили Польща, Угорщина і Чехія; 2003 р. – Словаччина. А 1 травня 2004 р. всі чотири «Вишеградські країни» увійшли до Європейського Союзу. Сьогодні спільними зусиллями

члени Вишеградської групи намагаються вплинути на формування бюджету ЄС так, щоб було відповідне фінансування програм «Східного партнерства».

**Латиноамериканська Асоціація вільної торгівлі (ЛАВТ)** – у складі Аргентини, Мексики, Парагваю, Перу, Уругваю, Чилі. Утворилась 18 лютого, набула чинності 2 червня 1961 року.

**Латиноамериканська економічна система (ЛАЕС)** – була утворена 17 жовтня 1975 р. у складі 26 країн Латинської Америки у Панамі. Згідно договору основними завданнями організації є: координація дій, співробітництво і відстоювання інтересів країн-членів в економічній та соціальній сферах. Місце перебування Секретаріату – м. Каракас (Венесуела).

**Лісабонська угода** – нова базова угода щодо принципів функціонування Європейського Союзу. Офіційне підписання Лісабонської Угоди відбулось 13 грудня 2007 р., вона стала чинною 1 грудня 2009 року. Новий договір повинен замінити європейську конституцію, прийняття якої практично провалилося. Угода містить положення про інституційну реформу в Євросоюзі. Передбачається створення посади Президента ЄС, який обиратиметься на 2,5 років і презентуватиме ЄС на міжнародному рівні. Договір містить положення про скорочення кількості єврокомісарів і депутатів Європарламенту. Договір покликаний допомогти врегулювати кризу, що почалася в 2005 р., після того, як Франція та Нідерланди на своїх національних референдумах не підтримали європейську Конституцію.

**Ломейські конвенції** – угоди між ЄС і країнами Африки, басейну Карибського моря й Тихоокеанського регіону (АКТ) упродовж 25 років – з 1975 по 2000 рік. Конвенції мали на меті створити рамки побудови відносин з колишніми колоніями деяких країн Спільноти, і допомогти їм у розвитку. Передбачали систему пільг для країн АКТ в торгівлі з ЄС. Ломейські конвенції тричі поновлювались.

**Люксембурзький компроміс** – подолання кризи «порожнього крісла», що сталася внаслідок демонстративної відмови Франції від свого місця в Раді Європи. Криза виникла в липні 1965 р.; розв'язання досягнуто в січні 1966 року.

Компроміс полягав у здобутті країнами-членами ЄС права накладати вето на пропозиції, що зачіпають головні національні інтереси.

**Маастрихтський договір** – договір про Європейський Союз, підписаний у Маастрихті (Нідерланди) 7 лютого 1992 р., набув чинності 1 листопада 1993 року. Він поглибив європейську інтеграцію через внесення до Римського договору Економічного та монетарного союзу. Договір запровадив «Європейський Союз». Союз створювався на базі Європейського економічного співтовариства, яке за умовами договору перейменовувалося в Європейське співтовариство, доповненого сферами політики та формами співробітництва.

**Маастрихтські критерії** – країни, що підписали Маастрихтську угоду, схвалили п'ять критеріїв, яким повинні відповідати країни, що вступають до Європейського валютного союзу:

1. Дефіцит державного бюджету не повинен перевищувати 3% ВВП.
2. Державний борг повинен бути менше 60% ВВП.
3. Держава повинна протягом двох років брати участь в механізмі валютних курсів і підтримувати курс національної валюти в заданому діапазоні.
4. Рівень інфляції не повинен перевищувати більш ніж на 1,5 % середнього значення трьох країн-учасниць Євросоюзу з найбільш стабільними цінами.
5. Довгострокові процентні ставки по державних облігаціях не повинні перевищувати більш ніж на 2 % середнє значення відповідних ставок в країнах з найнижчою інфляцією.

**Магриб** – регіон Північної Африки, що включає Алжир, Марокко й Туніс.

**Мансхольт Сіко** (1908–1995) – «батько» спільної сільськогосподарської політики (ССП). Народився в Голландії, син фермера й сам починав як фермер, після Другої світової війни протягом 13 років був міністром сільського господарства Нідерландів. З 1958 по 1972 роки – перший уповноважений Європейської Комісії з питань сільського господарства. Відіграв визначну роль у формуванні СПП; йому ж належить і перша (невдала) спроба реформувати її з

метою скорочення витрат (так званий «план Мансхолта»). 1972 р. протягом семи місяців обіймав посаду президента Комісії.

**Міжнародний банк розвитку й реконструкції (МБРР)**, почав функціонувати в 1946 році. Банк представляє середньострокові й довгострокові позики урядам або організаціям під гарантію урядів і контролює їхнє користування. Країни-одержувачі кредитів зобов'язані виконувати рекомендації Банку, давати йому звіти про використання позик і всю необхідну інформацію.

**Міжнародний валютний фонд (МВФ)** – заснований в 1944 р., почав функціонувати разом з МБРР у 1946 році. Ціль функціонування МВФ, як міжурядової спеціалізованої установи ООН – це координувати валютно-фінансову політику його країн-членів і надавати їм позики для врегулювання платіжних балансів і підтримки валютних курсів. Усі країни-члени МВФ мають право одержувати іноземну валюту без яких-небудь обмежень і умов у межах 25% своєї квоти в загальному капіталі МВФ

**Міжурядове політичне співробітництво** – класична форма зв'язків міжнародних організацій, в яких держави повністю зберігають свій суверенітет, а рішення приймаються на основі принципу одностайності. Спеціалізовані технічні органи організацій, підпорядковані урядам країн-учасниць.

**Митний союз** – об'єднання держав для проведення спільної митної політики. В Євросоюзі він був створений в 1968 році. Митний союз перетворюється у спільний ринок з усуненням будь-яких обмежень на переміщення товарів, послуг, а також виробничих факторів – капіталу і робочої сили. Найголовнішими заходами Митного союзу були:

- скасування всіх митних зборів та обмежень між країнами-членами;
- запровадження єдиного зовнішнього тарифу щодо товарів третіх країн, однакового для всієї Європейської Спільноти (прибуток від його стягнення став одним із джерел формування власних ресурсів Спільноти);
- спільна торговельна політика як зовнішній аспект митного союзу (на міжнародному рівні Спільнота виражає спільну позицію всіх держав-членів).

**Моне Жан** (1888–1979) – француз, один з «батьків-фундаторів» європейської інтеграції. 1919 р. брав участь у створенні Ліги Націй і став заступником її генерального секретаря. За обох світових війн працював в адміністративних органах союзників; був одним з найближчих радників президента Рузвельта і відіграв визначну роль у запровадженні «Програми перемоги», що призвела до втручання США у війну. 1943 р. ввійшов до складу першого уряду вільної Франції у вигнанні (в Алжирі), керував озброєнням французьких визвольних військ. Після Другої світової війни на прохання де Голля, розробив і здійснював Програму модернізації економіки Франції.

1950 р. спільно з Робером Шуманом ініціював створення Європейського об'єднання з вугілля й сталі (ЄОВС), став першим головою її Вищого органу. Успіх проголошеної Шуманом ідеї ЄОВС величезною мірою завдячував підготовчій роботі Моне, його авторитету й міжнародним зв'язкам. 1954 р. створив і очолив «Комітет дій за Сполучені Штати Європи» з лідерів політичних партій і профспілок. «Ми об'єднуємо не держави, ми єднаємо людей» – цій меті Жан Моне присвятив усе своє життя. 1982 р. будинок у містечку Унжарей (регіон Ль-де-Франс, Франція), де жив і помер Моне, викупив Європейський Парламент; нині там музей і працює Фондація Жана Моне. Прах видатного європейця 1988 р. помістили у паризький Пантеон.

**Наднаціональність** – особливість повноважень інститутів, що передбачає можливість прийняття ними рішень, обов'язкових для виконання країнами-членами, які заснували ці інститути і делегували їм відповідні повноваження.

**Найбільшого сприяння режим** – принцип міжнародного права, згідно з яким держави надають одна одній той самий сприятливий режим (прав, пільг тощо) у галузі торговельно-економічних та інших відносин, який наданий або буде наданий у майбутньому кожною з цих держав будь-якій третій державі.

**Ніццький договір** – міжнародно-правовий документ, прийнятий главами держав та урядів Австрії, Бельгії, Великої Британії, Греції, Данії, Ірландії, Іспанії, Італії, Люксембургу,

Нідерландів, Німеччини, Португалії, Фінляндії, Франції, Швеції на Міжурядовій конференції у м. Ніцці (Франція) 26 лютого 2001 року. Повна його назва – «Ніццький договір про внесення змін та доповнень до Договору про Європейський Союз, договорів про заснування Європейських співтовариств та деяких пов'язаних з ним актів». Складається з двох частин: «Суттєві доповнення» і «Перехідні та заключні умови», а також з низки протоколів і декларацій, ухвалених конференцією. Зміни і доповнення стосуються порядку утворення, повноважень і діяльності органів ЄС та Європейського співтовариства (Європейського парламенту, Європейської комісії, Ради ЄС), Європейського суду з прав людини і Європейського суду аудиторів тощо.

До договору додається Декларація про майбутнє Союзу (Ніццька декларація), де визначено подальші кроки інституційної реформи. Ніццький договір ратифікували всі держави-члени, і він набрав чинності 1 лютого 2003 року.

**Організація американських держав (ОАД)** – міжнародна організація, створена 30 квітня 1948 р. в Боготі (Колумбія) на базі Панамериканського союзу, що існував з 1889 року. Організація була створена з метою підтримувати державами-членами мир і справедливість, сприяти солідарності, зміцнювати співробітництво і захищати свій суверенітет, свою територіальну цілісність, і незалежність. Сьогодні, ОАД об'єднує всі 35 незалежних держав Північної та Південної Америки і є головною політичною, юридичною та соціальною силою в півкулі. Організація в діяльності використовує чотири напрямки, виходячи з її основних принципів: демократії, прав людини, безпеки та розвитку.

**Організація арабських країн-експортерів нафти (ОАПЕК)** – утворена в 1968 р. Кувейтом, Лівією і Саудівською Аравією. На сьогодні крім країн-засновниць в організацію входять Алжир, Бахрейн, Єгипет, Ірак, Катар, Об'єднані Арабські Емірати, Сирія, Туніс. Основні цілі ОАПЕК – співробітництво в різних видах економічної діяльності в області нафтової промисловості, визначення шляхів і засобів захисту законних інтересів держав-членів у цій галузі промисловості, створення сприятливого клімату для вкладень

капіталу і передачі технічного досвіду з метою розвитку нафтової промисловості держав-членів.

**Організація африканської єдності (ОАЄ)** – міжнародна організація африканських держав, створена для подолання колоніалізму на континенті та сприяння внутрішнього і міжнародного співробітництва. Створена на конференції глав держав урядів африканських країн у Адіс-Абебі (Ефіопія). 22–25 травня 1963 року. Виникнення ОАЄ пов'язано з еволюцією ідей Пан-Африканізму та Руху Неприєднання на африканському континенті. 25 травня 1963 р. було підписано Статут Організації Африканської Єдності головами держав та урядів 30 країн. Цей день став Днем визволення Африки. Статут набрав чинності 13 вересня 1963 року. Цілі ОАЄ полягають у зміцненні єдності й координації дій африканських країн, сприяння економічному розвитку країн Африки і т.д. У 2001 р. організація перейменована в Африканський союз. Сьогодні у складі Африканського союзу 53 країни.

**Організація Варшавського договору (ОВД), Варшавський договір** – Договір підписано Албанією, Болгарією, Угорщиною, НДР, Польщею, Румунією, СРСР і Чехословаччиною 14 травня 1955 р. на Варшавській нараді європейських держав по забезпеченню миру та безпеки в Європі. До моменту підписання договору, всі відносини між ними здійснювалися на основі договорів про дружбу і співробітництво. У зв'язку з перетвореннями в СРСР та інших країнах Центральної і Східної Європи в лютому 1991 р. держави-учасниці ОВД скасували її військові структури, а 1 липня 1991 р. в Празі підписали Протокол про повне припинення дії.

**Організація Договору про колективну безпеку (ОДКБ), Договір про колективну безпеку (ДКБ, Ташкентський договір)** – був підписаний у Ташкенті 15 травня 1992 р. країнами-членами СНД: Вірменією, Казахстаном, Киргизією, Росією, Таджикистаном та Узбекистаном. Пізніше до Договору приєдналися Азербайджан (24 вересня 1993 р.), Грузія (9 грудня 1993 р.), Білорусь (31 грудня 1993 р.). Молдова, Туркменістан та Україна не брали участі в Договорі. Договір набув чинності 20 квітня 1994 року.

У статутних документах записано, що Договір має відкритий характер, не спрямований на створення військового блоку. Агресія проти одного з учасників Договору розцінюється як агресія проти всіх учасників: у такому разі всі учасники надають жертві військову допомогу. За час дії Договору було прийнято низку документів. Однак, Азербайджан, Грузія і Узбекистан не погодились із деякими рішеннями організації і вийшли з ДКБ.

**Організація економічного співробітництва (ОЕС)** – міждержавна організація, членами якої є сім азійських та три євразійські країни. Організація виступає в ролі платформи для обговорення шляхів покращення розвитку торгівлі та інвестиційних можливостей країн членів. ОЕС є спеціальною організацією відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй. Загальна мета полягає у створенні єдиного ринку товарів і послуг, подібного до Європейського Союзу. Організація створена у 1985 р. у складі: Пакистану, Туреччини та Ірану з метою поглиблення економічного, технічного та культурного співробітництва між державами-членами. 16–17 лютого 1992 р. у столиці Ірану Тегерані відбулася зустріч на вищому рівні країн ОЕС, до її складу приєдналися Азербайджан, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменія, Узбекистан.

**Організація експортерів нафти (ОПЕК)** – утворилась на конференції в Багдаде 10–14 вересня 1960 р. за ініціативою Ірану, Іраку, Кувейту, Саудівської Аравії і Венесуели. Організація стала першим об'єднанням країн, що розвиваються, які виступили одним блоком проти нафтових монополій. Енергетична і сировинна криза на початку 70-х років висунула ОПЕК у центр міжнародних відносин. ОПЕК піднімає ціни на нафту для розвинутих країн і водночас надає допомогу країнам, що розвиваються, створює фонди допомоги арабським країнам. Сьогодні крім країн-засновниць в організацію ще входять Алжир, Ангола, Еквадор, Лівія, Нігерія, Катар, ОАЕ.

**Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)** – охоплює 34 найбільш економічно розвинених країн світу – більшість держав Європейського Союзу, США, Австралію, Швейцарію, Норвегію, Південну Корею, Японію та інших. Договір про ОЕСР був підписаний

14 грудня 1960 р. в Парижі, набув чинності 30 вересня 1961 р. на базі Європейської організації економічного співробітництва з метою координації економічної політики країн-членів ОЕСР і погодженням програми допомоги країнам, що розвиваються. 28 листопада 1992 р. колишні радянські республіки Азербайджан, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, а також Афганістан прийняті в Організацію економічного співробітництва.

**Організація Об'єднаних Націй (ООН)** – глобальна міжнародна організація, заснована 24 жовтня 1945 р. на конференції у Сан-Франциско на підставі Хартії Об'єднаних Націй. Декларованою метою діяльності організації є підтримання і зміцнення миру і міжнародної безпеки та розвиток співробітництва між державами світу. Члени-засновники – 51 держава (в т.ч. Україна). Членами ООН можуть бути всі миролюбні держави, які беруть на себе зобов'язання дотримуватися статуту і, на думку ООН, можуть і прагнуть ці зобов'язання виконувати.

Статут ООН, який було підписано 26 червня 1945 р., набрав чинності 24 жовтня 1945 року. Цей день щорічно відзначається як День Організації Об'єднаних Націй. Активну участь у розробці Статуту ООН взяли представники УРСР. Сьогодні Членами ООН є 193 держави.

**Організація Північноатлантичного договору (НАТО)** – створена в 1949 р. і була реакцією Заходу на зростаючу небезпеку з боку СРСР після закінчення Другої світової війни. В організацію входили спочатку 12 держав: США, Британія, Франція, Канада, Італія, Нідерланди, Бельгія, Люксембург, Данія, Ісландія, Норвегія й Португалія. Греція й Туреччина приєдналися до НАТО в 1952 р., Федеративна Республіка Німеччина – в 1955-м, а Іспанія – в 1982-м. В 1966 р. генерал де Голль вивів Францію з об'єднаної військової структури НАТО, але зберіг членство країни в організації. Держави-члени НАТО домовилися розглядати напад на одну з них як напад на всі й надавати допомогу країні, котра стала об'єктом нападу. Угорщина, Польща, Чехія стали членами НАТО в 1999 р., Болгарія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина, Словенія, Естонія в 2004 р., Албанія і Хорватія в 2009 році.

Діюча Стратегічна концепція, яка була опублікована в 1999 р., визначає наступні першорядні завдання НАТО:

- виступати основою стабільності в Євроатлантичному регіоні;
- служити форумом для проведення консультацій із проблем безпеки;
- здійснювати стримування й захист від будь-якої погрози агресії проти кожного з держав-членів НАТО;
- сприяти ефективному запобіганню конфліктів і брати активну участь у кризовому врегулюванні;
- сприяти розвитку всебічного партнерства, співробітництва й діалогу з іншими країнами Євроатлантичного регіону.

**Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), до 1995 р. Народа з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ)** найбільша у світі регіональна організація, що займається питаннями безпеки. Вона поєднує 57 країн, розташованих у Північній Америці, Європі і Центральній Азії. 30 липня – 1 серпня 1975 р. у столиці Фінляндії Гельсінкі голови 35 держав підписали Заключний акт Народи з безпеки і співробітництва в Європі (Гельсінська угода). Організація націлена на запобігання виникненню конфліктів у регіоні, врегулювання кризових ситуацій, ліквідацію наслідків конфліктів. Основні засоби забезпечення безпеки й рішення основних завдань організації:

I. Політико-військовий вимір:

1. Контроль над поширенням озброєнь;
2. Дипломатичні зусилля по запобіганню конфліктів;
3. Заходи щодо побудови довірчих відносин і безпеки;

II. Економічний і екологічний вимір:

1. Економічна і екологічна безпека.

III. Людський вимір:

1. Захист прав людини;
2. Розвиток демократичних інститутів;
3. Моніторинг виборів.

Усі держави-учасники ОБСЄ мають рівний статус. Рішення ухвалюються на основі консенсусу. Рішення не носять юридично обов'язкового характеру, але мають суттєве політичне значення.

**Основоположні договори європейської інтеграції** – чотири основні договори, на яких базується європейська інтеграція:

- Договір про заснування Європейської спільноти з вугілля та сталі (Паризький договір);
- Договір про заснування Європейської економічної спільноти (Римські договори);
- Договір про заснування Європейської спільноти з атомної енергії (Римські договори);
- Договір про Європейський Союз (Маастрихтський договір).

**Організація за демократію та економічний розвиток ГУАМ** – регіональне об'єднання чотирьох держав: Грузії, України, Азербайджанської Республіки та Республіки Молдова. В основі утворення цієї форми співробітництва лежить єдність позицій країн із подібними політичними й економічними зовнішніми орієнтаціями. Організація була створена 1997 р. для протистояння впливу Росії в регіоні. Спільні економічні інтереси держав ГУАМ найбільше сконцентровані навколо питань транспортування прикаспійських енергоносіїв та прокладання нових транзитних маршрутів через Кавказький регіон. Іншим важливим напрямком співпраці в межах ГУАМ – є проблеми безпеки й стабільності в регіоні.

**Опори ЄС** – основні структурні елементи ЄС:

**«перша опора»** – діяльність ЄС в економічній і соціальній сферах, що передані згідно з установчими договорами у повну або часткову компетенцію органів ЄС, які виступають як наднаціональний механізм прийняття рішень і контролю за їхнім виконанням з боку держав-членів, юридичних і фізичних осіб;

**«друга опора»** – діяльність ЄС у сфері спільної зовнішньої політики і політики безпеки, що здійснюється згідно з принципами міждержавного співробітництва;

**«третья опора»** – діяльність ЄС у сфері внутрішніх справ і юстиції, що здійснюється згідно з принципами міждержавного співробітництва.

**Омбудсмен** – посадова особа, що призначається Європарламентом; має повноваження розслідувати скарги про



порушення прав людини, а також про недоліки в організації діяльності органів ЄС.

**Паризький договір** – договір про заснування Європейської спільноти з вугілля та сталі (ЄСВС); перший з чотирьох основоположних договорів ЄС (разом з Римськими договорами і Договором про Європейський Союз. Підписаний в Парижі 18 квітня 1951 р., набув чинності 23 липня 1952 р., втратив чинність 23 липня 2002 року.

**«Партнерство заради миру»** – угода про військове співробітництво НАТО з європейськими державами та колишніми радянськими республіками Закавказзя і Центральної Азії, які не є членами організації. Вона була схвалена у Брюсселі на засіданні Ради НАТО на вищому рівні 10 січня 1994 року. Спочатку охоплювала 24 держави, їх число періодично змінюється з приєднанням нових держав до програми або вступом держав, що беруть участь в програмі, в НАТО. Офіційною основою програми «Партнерство заради миру» є Рамковий документ, в якому викладаються конкретні положення для кожної з країн-партнерів.

Кожна країна-партнер бере на себе ряд серйозних політичних зобов'язань: зберігати демократичне суспільство, дотримуватися принципів міжнародного права, виконувати зобов'язання, що випливають з Статуту ООН, Загальної декларації прав людини, Гельсінського заключного акту та міжнародних угод про роззброєння та контроль над озброєннями, утримуватися від загрози або застосування сили проти інших держав, не порушувати існуючих кордонів держав, вирішувати спори мирним шляхом.

**Передання суверенітету** – більш чи менш широке делегування повноважень країною-учасницею інтеграційного об'єднання наднаціональним інститутам шляхом укладення відповідних угод з іншими країнами.

**Петерсберзькі завдання** – завдання ЄС у галузі оборони й безпеки, сформульовані в 1992 р. Радою міністрів країн Західноєвропейського Союзу (ЗЄС) (у готелі «Петерсберг» поблизу Бона) і внесені окремою статтею (ст. 17) до Амстердамського договору. Було визначено, що збройні сили ЗЄС можна залучати для виконання таких завдань: гуманітарні, рятувальні та миротворчі місії; воєнні операції

для розв'язання кризових ситуацій, зокрема заходи, спрямовані на встановлення миру.

**Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА)** – угода про вільну торгівлю між Канадою, США й Мексикою, що ґрунтується на моделі Європейського Співтовариства (Європейського Союзу). Ідея торгово-політичного об'єднання США, Канади й Мексики виникла в 1947 р., однак стала реалізовуватися лише в 1970-ті роки. Угода про створення Північноамериканської асоціації вільної торгівлі набула чинності 1 січня 1994 року. На відміну від Європейського Союзу, НАФТА не ставила метою створення міждержавних адміністративних органів. На сьогоднішній день завданнями НАФТА є:

- зняття бар'єрів і стимулювання руху товарів і послуг між країнами-учасниками угоди;
- створення й підтримка умов для слушної конкуренції в зоні вільної торгівлі;
- залучення інвестицій в країни-члени угоди;
- забезпечення ефективного захисту й охорони прав інтелектуальної власності в Зоні;
- створення діючих механізмів впровадження й використання Угоди, спільного рішення суперечок і керування;
- установа бази для майбутньої тристоронньої, регіональної й міжнародної кооперації з метою розширення й поліпшення Угоди.

**«План Коломбо»** – міжнародна організація, створена у січні 1950 р. на конференції міністрів закордонних справ країн-членів Співдружності у Коломбо (Цейлон) з метою координації соціально-економічного розвитку країн Азії і Тихого океану. «План Коломбо» не є централізованою програмою надання економічної допомоги, його учасники лише обговорюють різні її проекти, котрі потім реалізують згідно двостороннім договорам. У 2014 р. В складі організації перебувало 27 країн.

**«План Маршалла»** – програма економічної допомоги Європі після Другої світової війни. Висунута 1947 р. держсекретарем США Джорджем К. Маршаллом. Однією з цілей

програми була протидія поширенню впливу СРСР і соціалістичних ідей на країни Західної Європи. Економічна допомога надавалась лише за умови виконання певних вимог у політичній сфері, або, в сучасних термінах, – лише демократичним країнам. Деякі дослідники розглядають цю програму як фактичне оголошення «холодної війни» СРСР.

Згідно із цією програмою було створено Адміністрацію економічного співробітництва, що загалом надала західним країнам-учасникам 13,3 мільярда доларів (125 мільярдів в цінах 2013 року). Загальна сума, витрачена у рамках плану Маршалла з 3 квітня 1948 р. до 30 червня 1951 р., склала близько 17 млрд. дол. План Маршалла створив нову атмосферу співробітництва, взаємодопомоги й підтримки у відносинах між Західною Європою й Сполученими Штатами. Він дозволив створити сильну і міцну військово-політичну організацію (НАТО). Завдяки цим результатам він вважається найуспішнішою ініціативою зовнішньої політики в історії США.

**Поглиблення** – процес посилення можливостей і збільшення інструментів комунітарних органів, необхідних для здійснення ними нових компетенцій.

**Позатарифні бар'єри** – національні технічні регламенти і норми стосовно продукції, засоби верифікації, регламенти щодо транспортних перевезень, кількісні квоти на імпорту тощо, які можуть ускладнювати торгівлю й збільшувати ціни, навіть за умов нестягання митних зборів.

**Політичний комітет** – орган, передбачений Договором про ЄС, покликаний сприяти розробці спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

**Політичний союз** – союз держав, які проводять спільну зовнішню й оборонну політику.

**Прапор Європи** – був ухвалений рішенням Європейській Раді 1985 р., згідно з яким прапор, який доти був символом Ради Європи, став також офіційною емблемою Європейського Союзу. Синє поле з дванадцятьма золотими зірками в центрі, розміщеними по колу, символізує союз народів Європи. Кількість зірок незмінна, коло є уособленням єдності, число 12 – досконалості.

**Президент Ради Європейського Союзу** – цей пост обіймають держави-члени по черзі упродовж шести місяців. Президентом Ради Європейського Союзу є міністр закордонних справ країни-президента; він головує на засіданнях Ради з загальних та питань.

**Преференційний режим** – особливий пільговий економічний режим, наданий однією країною іншій без поширення на треті країни.

**«Програма 2000»** («Agenda 2000») – програма дій Європейського Союзу з огляду на розширення, головна мета якої – реформування політики Союзу (головним чином, сільськогосподарської та структурної) і визначення фінансової перспективи на період 2000–2006 рр. Глави держав та урядів ухвалили «Програму 2000» в березні 1999 р. на Берлінському саміті.

**Протекціонізм** – економічна політика держави, спрямована на захист національної економіки від іноземної конкуренції, а також на розширення зовнішніх ринків.

**Рада Європейського Союзу** (Рада ЄС або Рада міністрів) – головний орган ухвалення рішень в ЄС. До її складу входять по одному міністрові від кожної країни Союзу. Керівництво в Раді здійснює країна-президент, яка змінюється щопівроку. Рішення в Раді ухвалюються голосуванням міністрів з держав-членів.

**Рада (міністрів) ЄС** – інститут ЄС, до компетенції якого входить розробка законодавства ЄС, визначення його політичних цілей, координація національної економічної політики, врегулювання розбіжностей між країнами-членами. Приймає рішення, обов'язкові для виконання на всій території ЄС. Складається з представників урядів (міністрів) усіх країн-членів.

**Рада Європи** – міждержавна організація європейських країн, заснована в 1949 році.

**Рахункова палата** – інститут, який здійснює перевірку ведення рахунків, законності й правильності фінансових операцій у ЄС.

**Ревальвація** – офіційне підвищення золотого вмісту грошової одиниці країни або фактичне підвищення її валютного курсу.

**Римські договори** – Договір про заснування Європейського Економічного Співтовариства й договір про заснування Євратому. Договори підписали країни-засновниці – Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Федеративна Республіка Німеччина та Франція. Після перейменування Європейської економічної спільноти на Європейську Спільноту, згідно з Договором про Європейський Союз, відповідний Римський договір почали називати «Договором про заснування Європейської Спільноти», і коли говорять «Римський договір», в однині, найчастіше розуміють саме його.

**Розширення** – збільшення кількості країн-учасниць інтеграційного об'єднання.

**Рух Неприєднання** – назва групи країн, пов'язаних довільною угодою неучасті у будь-яких військово-політичних блоках. Основою для формування Руху неприєднання став «Дух Бандунга» – концепція єдиної політики держав «третього світу», що була вперше сформульована на бандунзькій конференції (1955 р.), де 23 азійських та 6 африканських держав проголосили свій нейтралітет і неприєднання до будь-яких блоків. Організаційно Рух неприєднання сформувався на Першій конференції голів держав і урядів у Белграді у вересні 1961 року. В її роботі взяли участь делегації 25 країн світу. Ініціаторами проведення Белградського саміту стали Індія, Єгипет, Індонезія, Гана та Югославія. Керівники перелічених країн відстоювали принципи демократії, рівності та виключення з міжнародних відносин будь-яких проявів диктату, зверхності та претензій на гегемонію. Нині Рух Неприєднання об'єднує понад 100 держав. Члени його не дотримуються єдиної політичної лінії. В основі їх співробітництва – визнання таких загальних принципів, як неучасть у будь-яких військово-політичних блоках, антиколоніалізм, мирне співіснування, міжнародне роззброєння і повага до цілісності й суверенності інших держав.

**«САПАРД» програма** – один з трьох фінансових інструментів Європейського Союзу (разом з «ФАРЕ» та «ІСПА») на допомогу країнам-кандидатам з Центральної та Східної Європи у підготовці до вступу в ЄС. «САПАРД» – «Спеціальна передвступна програма для сільського госпо-

дарства та розвитку села» має на меті структурні перебудови в аграрному секторі країн-вступників. «САПАРД» була започаткована постановою Ради міністрів у червні 1999 р., як частина «Програми 2000» щодо збільшення передвступної допомоги на період 2000–2006 рр.

**Світова організація торгівлі (СОТ)** – провідна міжнародна економічна організація, яка стала спадкоємницею ГАТТ із 1 січня 1995 року. Цілями СОТ є: підвищення життєвого рівня, забезпечення повної зайнятості; постійне зростання доходів і ефективного попиту, розширення виробництва товарів і послуг та торгівлі ними, оптимальне використання світових ресурсів згідно з цілями сталого розвитку, захист і збереження навколишнього середовища, забезпечення для країн, що розвиваються і найменш розвинених країн такої участі в міжнародній торгівлі, яка б відповідала потребам їхнього економічного розвитку. Станом на кінець 2011 р. до СОТ з 192 країн світу входило 149, 30 країн перебували у стадії переговорного процесу про вступ до СОТ. Україна набула повноправного членства в СОТ 16 травня 2008 року.

**Спаак Поль-Анрі** (1899–1972) – бельгійський політик, співтворець НАТО та Європейської Спільноти. Від 1938 до 1957 р. – міністр закордонних справ, міністр фінансів, прем'єр-міністр Бельгії. В 1946 р. – голова першої сесії Генеральної Асамблеї ООН. 1957 – 1961 рр. – генеральний секретар НАТО. 1961–1966 – знову міністр закордонних справ та віце-прем'єр Бельгії. Міністри закордонних справ «Шістки» (Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина та Франція) доручили Полю-Анрі Спааку – міністру закордонних справ Бельгії, створити комітет і підготувати пропозиції щодо створення спільного ринку і поширення інтеграції на атомну енергетику. Пропозиції звіту комітету Спаака (звіт Спаака) лягли в основу Римських договорів про Європейську економічну спільноту та Європейську спільноту з атомної енергії, підписаних 1957 року.

**Співдружність Незалежних Держав (СНД)** – міжнародна організація, до якої входять деякі пострадянські країни. 8 грудня 1991 р. в Біловезькій Пущі в Білорусі лідери Російської Федерації, України та Білорусі прийняли рішення про припинення існування СРСР і створення Співдружності

Незалежних Держав (СНД). 25 грудня 1991 р. М. Горбачов склав свої повноваження Президента СРСР. 30 грудня на зустрічі глав СНД у Мінську ухвалюється рішення про остаточне скасування державних структур СРСР. На 1 січня 2015 р. у склад СНД входять Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Росія, Таджикистан, Узбекистан. Державами-спостерігачами є Україна і Туркменістан. Грузія вийшла з СНД у 2009 році. 19 березня 2014 р. Рада національної безпеки і оборони України прийняла рішення про початок процедури виходу з СНД. 27 листопада 2014 р. у Верховній Раді зареєстрували проект постанови про вихід України з СНД.

**Співтовариство розвитку Півдня Африки (САДК)** – торгівельно-економічний союз країн Півдня Африки. Створений 17 серпня 1992 р. для сприяння економічному зростанню, викоріненню бідності, підвищенню стандартів життя народів Півдня Африки, посиленню регіональної інтеграції, ефективному використанню природних ресурсів тощо.

**Спільна дія** – дія у сфері зовнішньої політики й політики безпеки, яка здійснюється країнами-членами ЄС згідно з орієнтирами, схваленими Європейською радою і Радою ЄС.

**Спільна зовнішня політика і політика безпеки (СЗПБ)** – до ратифікації Договору про Європейський Союз координація у сфері зовнішньої політики в країнах-членах ЄЕС здійснювалась у рамках Європейського політичного співробітництва. СЗПБ відрізняється від процесу ЄПС тим, що в її рамках країни-члени не лише координують й узгоджують зовнішньополітичні заходи, а й визначають принципи й основні напрями СЗПБ, спільні стратегії, узгоджують спільні дії і позиції. Процес СЗПБ залишається міжурядовим за змістом і згідно з Договором про ЄС рішення у сфері СЗПБ приймаються на основі консенсусу. 1 березня 2003 р. ЄС взяв участь у миротворчих операціях на Балканах, як складової СЗБП.

**Спільна позиція** – спільна позиція країн-членів ЄС з питань спільної зовнішньої політики та політики безпеки; визначається Радою ЄС.

**Спільна політика** – основний інструмент реалізації економічної і політичної інтеграції. Здійснюється в рамках

комунітарного права і під керівництвом комунітарних інститутів.

**Спільна сільськогосподарська політика (ССП)** – система цінової та структурної підтримки сільського господарства країн-членів ЄС. Принципи ССП базуються на ст. 39 Договору про ЄЕС. Упроваджена у 1962 р. ССП сприяла створенню єдиного сільськогосподарського ринку в ЄЕС, а також відіграла важливу роль як у розвитку європейської інтеграції, так і в досягненні західними європейцями самозабезпечення продуктами харчування.

**Спільна стратегія** – інструмент реалізації СЗПБ, запроваджений Амстердамським договором. Спільна стратегія є зовнішньополітичним документом, прийнятим Європейською Радою, в якому визначені певні цілі, час та засоби їхньої реалізації у сферах, де країни-члени мають спільні інтереси. Реалізація спільних стратегій покладається на Раду ЄС, яка розробляє спільні позиції та плани спільних дій.

**Спільний митний тариф**, Спільний зовнішній тариф, єдиний зовнішній тариф – накладається на всі товари, що ввозяться до Співтовариства з третіх країн. Ставки СМТ затверджуються Радою на пропозицію Комісії. СМТ може бути скасованим рішенням Ради Міністрів за поданням Комісії, коли на внутрішньому ринку ЄС є дефіцит певних продуктів. Рівень СМТ знижувався згідно з вимогами ГАТТ.

**Спільний ринок, Єдиний внутрішній ринок** – митний союз, який забезпечує вільне переміщення товарів, послуг, капіталу, працівників між країнами-учасниками. Країни-учасниці проводять спільну комерційну політику, підпорядковану меті скасування немитних бар'єрів і дотримання норм вільної конкуренції.

**Субсидіарність** – у перекладі українською мовою термін «субсидіарність» означає доповнюваність. Стосовно відносин між ЄС і країнами-членами принцип субсидіарності передбачає, що поза сферою безпосередньої компетенції органів ЄС вони можуть діяти лише тоді, коли проблема, що виникла, може бути ефективно розв'язана на комунітарному рівні, а не на рівні окремих країн-членів або регіонів.

**Суд Європейських Співтовариств** – одна з перших інституцій Співтовариств, заснованих Паризьким договором 1951 р. як Суд Європейського співтовариства з вугілля та сталі.

Римський договір 1957 р. зобов'язав Суд ЄС наглядати за виконанням європейських договорів, їх тлумаченням й стежити за законністю постанов інститутів ЄС. З 1958 р. мав назву Суд Європейських Співтовариств. З набрання чинності Лісабонської угоди у 2009 р. назву Суду замінено на Суд Європейського Союзу. До складу Суду ЄС входять по одному судді від кожної держави-члена (після останнього розширення в 2013 р. – 28), яким допомагають вісім генеральних адвокатів. Суддів і адвокатів призначають за загальної згоди держав-членів на шестирічний термін.

**Суд першої інстанції (СПІ)** – підрозділ Суду ЄС; почав функціонувати у 1989 р.; створений згідно з положенням ЄСА з метою розвантаження роботи Суду ЄС; під юрисдикцію СПІ підпадають суперечки щодо правил конкуренції, позови окремих фізичних і юридичних осіб проти органів ЄС, трудові спори тощо. СПІ складається з 28 суддів (по одному від кожної з держав-членів), яких на шестирічний термін з правом подовження повноважень призначають за загальної згоди уряди держав-членів. Судді вибирають поміж себе президента на трирічний термін з правом подовження повноважень. На відміну від Суду ЄС, в СПІ немає генеральних адвокатів.

**«Східне партнерство»** – зовнішньополітична ініціатива Європейського Союзу, яка поширюється на шість східноєвропейських сусідів Євросоюзу – Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Грузію, Молдову та Україну. Ініціативу формально започатковано на Празькому установчому саміті «Східного партнерства» 7 травня 2009 року. «Східне партнерство» передбачає можливість оновлення договірноправої бази відносин ЄС зі східними сусідами шляхом заміни чинних угод про партнерство та співробітництво на угоди про асоціацію, створення поглиблених та всеохоплюючих зон вільної торгівлі (ЗВТ), лібералізацію візового режиму між ЄС та державами-партнерами тощо.

**«ТАСІС» програма** – програма ЄС з метою технічної допомоги країнам СНД і Монголії.

**«ТЕМПУС» програма** – програма транс'європейського співробітництва у сфері вищої освіти, фінансована ЄС. Програма розпочалася 1990 р. на підтримку реформи вищої

освіти в країнах Центральної та Східної Європи. Нині до країн-партнерів ЄС у цій програмі належать західно-балканські країни, країни Східної Європи та Центральної Азії (країни «ТАСІС») і країни Середземномор'я.

**«Трійка» ЄС** – робоча (неформальна) група у складі представників країни, що головує в Раді ЄС, а також представників країни, яка вже головувала, і країни, яка буде головувати. Призначається для розгляду поточних питань зовнішньої політики та політики безпеки ЄС, покликана забезпечувати наступність і послідовність політики ЄС.

**Угода про партнерство та співробітництво (УПС) між Україною та ЄС** є правовою основою відносин. Започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань. Підписана 16 червня 1994 р., набула чинності 1 березня 1998 року.

**Угоди про асоціацію** – угоди, що встановлюють особливі зв'язки між ЄС і третіми країнами; регламентують економічне співробітництво, взаємну торгівлю, політичний діалог, фінансову допомогу. Існують дві основні категорії таких угод: угоди, спрямовані на підготовку третьої країни до можливого членства у Співтоваристві (перша відповідна угода, яка стала моделлю для наступних угод, була укладена ЄС із Грецією в 1961 р.), угоди, спрямовані на підтримання особливих відносин країн-членів ЄС із третіми країнами, наприклад, Яундські конвенції.

**«ФАРЕ» програма** – програма ЄС з метою сприяння структурній перебудові економіки Польщі й Угорщини.

**Федералізм** – система правління, за якої політична влада поділена на конституційних засадах між центральним правлінням і регіональними одиницями правління. Кожний рівень правління має власні політичні компетенції та інституціональну структуру. Кожний рівень правління має бути самостійним у рамках власних сфер юрисдикції, де його влада є ексклюзивною, а не насадженою згори. Сучасні приклади федеративних держав – Німеччина, США, Швейцарія, Нігерія.

**Функціоналістський метод** – метод інтеграції, який передбачає поетапну секторальну інтеграцію та її поширення з економічної на політичну сферу.

**Центральноєвропейська зона вільної торгівлі** – почала існувати з 1 березня 1993 р. згідно підписаній угоді у Кракові 21 грудня 1992 р. між Угорщиною, Польщею й Чехословаччиною.

**Черчилль Вінстон Леонард Спенсер** (1874–1965) – британський політик, один з піонерів європейської інтеграції. Двічі був прем'єр-міністром Великої Британії, член кількох урядів. Нобелівська премія з літератури (1953). Виступаючи 1946 р. в Цюриху, закликав утворити Сполучені Штати Європи за зразком США. Головував на Європейському конгресі в Гаазі, який заклав формальні підвалини процесу євроінтеграції.

**Чотири свободи** – характеристики єдиного ринку і засади дедалі тіснішого союзу між державами Європи: вільний рух людей, капіталів, товарів і послуг. Сформульовані в Римському договорі 1957 року.

**Шенгенський договір та конвенція** – договір, підписаний 14 червня 1985 р., в містечку Шенген (Люксембург) Бельгією, Люксембургом, Нідерландами, Німеччиною та Францією. Країни погодилися поступово скасовувати контроль на спільних кордонах і запроваджувати свободу пересування для всіх громадян країн ЄС, які підписали цю угоду, інших держав-членів та громадян третіх країн. Ті ж п'ять країн підписали 19 червня 1990 р. Шенгенську конвенцію, у якій викладено заходи та гарантії щодо запровадження свободи пересування. Шенгенська конвенція доповнює відповідні внутрішні заходи і підлягає ратифікації в національних парламентах. Сьогодні в «Шенгенській зоні» 26 країн. Вступ у «Шенгенську зону» Румунії й Болгарії гальмують Франція, Нідерланди й Німеччина. Вступ Кіпру у «Шенгенську зону» відкладене через проблеми з північним Кіпром. 1 липня 2015 р. очікується вступ у Шенгенську угоду Хорватії.

**Шуман Робер** (1886-1963) – міністр закордонних справ Франції, один з «батьків-фундаторів» європейської інтеграції. 9 травня 1950 р. оприлюднив «Декларацію Шумана» – план створення спільноти вугілля та сталі з Німеччиною та іншими європейськими країнами. Нескінченний перерозподіл Європи безпосередньо відбився на долі цієї видатної людини. Шуман народився 1886 р. в Лотарингії (в люксембурзькій частині) на франко-німецько-люксембурзькому кордоні, який неодноразово зувався в той чи інший бік внаслідок війн і конфліктів. Громадянин Німеччини до Першої світової війни (в роки війни був залучений до роботи в німецькій адміністрації як юрист); після війни формально стає французом внаслідок повернення Лотарингії з Ельзасом до складу Франції.

Заарештований німцями під час Другої світової війни, Шуман – депутат від реанексованого фашистами департаменту Мозель – втікає і вимушений переховуватись. Після війни успішно продовжував політичну кар'єру у Франції: був міністром фінансів, прем'єр-міністром і міністром закордонних справ країни. 1958 р. обраний президентом Європейської асамблеї (1958–1960), яка пізніше стала Європейським Парламентом. Від 1955 до 1961 р. очолював Європейський рух.

**Яундські конвенції** – угоди про асоціацію між Європейською економічною спільнотою (ЄЕС) й Асоціацією країн Африки та Мадагаскару (АКАМ) в столиці Камеруну місті Яунд; підписані відповідно у 1963 і 1969 роках. Конвенція надавала країнам АКАМ певні преференції у торгівлі з ЄЕС.

## Словник скорочень

<b>АКТ</b>	Країни Африки, басейну Карибського моря і Тихоокеанського регіону;
<b>АЗПАК</b>	Азійсько-Тихоокеанська Рада;
<b>АКАМ</b>	Асоціація країн Африки та Мадагаскару;
<b>АНЗІУС</b>	Військово-політичне співробітництво США, Австралії і Нової Зеландії;
<b>АС</b>	Африканський союз;
<b>АСЕАН</b>	Асоціація держав Південно-Східної Азії;
<b>АТЕС</b>	Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво;
<b>Бенілюкс</b>	Економічний союз Бельгії, Нідерландів й Люксембургу ;
<b>ВВП</b>	Валовий внутрішній продукт;
<b>ВНП</b>	Валовий національний продукт;
<b>ГАТТ</b>	Генеральна угода про тарифи і торгівлю;
<b>ЕКЮ</b>	Європейська валютна одиниця;
<b>ЄАВТ</b>	Європейська асоціація вільної торгівлі;
<b>ЄБРР</b>	Європейський банк реконструкції та розвитку;
<b>Євратом</b>	Європейське співтовариство з атомної енергії;
<b>ЄврАзЕС</b>	Євразійське економічне співробітництво;
<b>ЄВС</b>	Європейська валютна система;
<b>ЄЕЗ</b>	Європейська економічна зона;
<b>ЄЕС</b>	Європейське Економічне Співтовариство;
<b>ЄК</b>	Європейська Комісія
<b>ЄЄА</b>	Єдиний європейський акт;
<b>ЄОВС</b>	Європейське об'єднання вугілля й сталі;
<b>ЄПС</b>	Європейське політичне співробітництво;
<b>ЄР</b>	Європейська Рада;
<b>ЄС</b>	Європейський Союз;
<b>ЗВТ</b>	Зона вільної торгівлі;
<b>ЗЄС</b>	Західноєвропейський Союз;
<b>ІСПА</b>	Програма на допомогу країнам-кандидатам з Центральної та Східної Європи у підготовці до вступу в ЄС;
<b>КОРЕПЕР</b>	Комітет постійних представників;
<b>КС</b>	Карибське співтовариство;
<b>КСР</b>	Карибський спільний ринок;

<b>НАТО</b>	Організація Північноатлантичного договору;
<b>НАФТА</b>	Північноамериканська зона вільної торгівлі;
<b>НБСЄ</b>	Нарада з безпеки і співробітництва в Європі;
<b>ОАД</b>	Організація американських держав;
<b>ОАЄ</b>	Організація африканської єдності;
<b>ОБСЄ</b>	Організація з безпеки і співробітництва в Європі;
<b>ОВД</b>	Організація Варшавського договору;
<b>ОЕС</b>	Організація економічного співробітництва;
<b>ОЕСР</b>	Організація економічного співробітництва та розвитку;
<b>ООН</b>	Організація Об'єднаних Націй;
<b>ОПЕК</b>	Організація експортерів нафти;
<b>РЕВ</b>	Рада економічної допомоги;
<b>САДК</b>	Співтовариство розвитку Півдня Африки;
<b>СЗПБ</b>	Спільна зовнішня політика і політика безпеки в країнах-членах Європейського Економічного Співтовариства;
<b>СНД</b>	Співдружність Незалежних Держав;
<b>СОТ</b>	Світова організація торгівлі;
<b>СПІ</b>	Суд першої інстанції;
<b>ССП</b>	Спільна сільськогосподарська політика;
<b>ТАСІС</b>	програма ЄС з метою технічної допомоги країнам СНД і Монголії;
<b>ТЕМПУС</b>	програма транс'європейського співробітництва у сфері вищої освіти, фінансована ЄС;
<b>УПС</b>	Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС;
<b>ФАРЕ</b>	програма ЄС з метою сприяння структурній перебудові економіки Польщі й Угорщини;
<b>ЮНКТАД</b>	Конференція ООН з торгівлі та розвитку.

## Хронологія основних подій

<b>1945 рік</b>	
4–11 лютого	Кримська (Ялтинська) конференція керівників СРСР (Й. Сталіна), США (Ф. Рузвельта) і Великої Британії (У. Черчилль).
25 квітня – 26 червня	Конференція Об'єднаних націй в Сан-Франциско. Створення ООН. Затвердження Європейською консультативною комісією «Угоди про контрольний механізм в Німеччині».
24 жовтня	Набуття чинності статуту ООН. 24 жовтня щорічно відзначається як День Організації Об'єднаних Націй.
27 грудня	Початок діяльності Міжнародного Валютного Фонду (МВФ) і Міжнародного банку Реконструкції і розвитку (МБРР).
<b>1946 рік</b>	
10 січня	Початок роботи в Лондоні першої сесії Генеральної Асамблеї ООН.
5 березня	Промова колишнього прем'єр-міністра Великої Британії В.Черчилля у Вестмінстерському коледжі м. Фултон (штат Міссурі). Значна частина істориків вважають її заклик до європейської єдності як протидії радянському експансіонізму і датою початку «холодної війни»
2 грудня	США і Велика Британія прийняли рішення про створення американо-британського економічного союзу («Бізонії») в своїх економічних зонах в Німеччині (набув чинності з 1 січня 1947 року).
<b>1947 рік</b>	
3 березня	Створення Економічної комісії ООН для країн Європи.
12 березня	Виступ президента Г. Трумена в Конгресі США з програмою, що проголошувала готовність США надати іншим народам «вільного світу» економічну і військову допомогу («доктрина Трумена»).
5 червня	Виступ державного секретаря США Дж. Маршалла в Гарвардському університеті з планом економічного відродження Європи шляхом надання їй американської економічної допомоги («план Маршалла»).

12 – 15 липня	Міжнародна конференція 16 європейських країн-учасниць «плану Маршалла». Утворення Комітету європейського співробітництва – попередника Організації європейського економічного співробітництва (ОЄЕС).
30 жовтня	Підписання у Женеві 23 державами Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ), згідно з якою кожна з них погодилася забезпечити іншим рівний і недискримінаційний режим торгівлі, скорочувати ставки мита на основі багатосторонніх домовленостей, і з часом усунути імпорتنі квоти.
29 листопада	Прийняття Генеральною Асамблеєю ООН рішення про скасування англійського мандату на Палестину і створення на території Палестини арабської і єврейської держав. Територія Палестини розділялася на єврейську, арабську частини і особливу зону під опікою ООН.
<b>1948 рік</b>	
21–25 лютого	Комуністичний переворот у Чехословаччині. Формування однопартійного комуністичного уряду.
13 березня	Створення економічного союзу Бельгії, Нідерландів і Люксембурга – «Бенілюкс».
17 березня	Підписання Францією, Бельгією, Нідерландами, Люксембургом і Великою Британією Брюссельського пакту – Договору про економічне, соціальне і культурне співробітництво і колективну оборону терміном на 50 років. Заснування Західноєвропейського Союзу (ЗЄС).
16 квітня	Угода про європейське економічне співробітництво в рамках «плану Маршалла» (Австрія, Бельгія, Велика Британія, Греція, Данія, Ірландія, Ісландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Туреччина, Франція, Швейцарія, Швеція і Західні окупаційні зони Німеччини). Заснування Організації економічного співробітництва й розвитку (ОЕСР).
7–11 травня	Гаазький конгрес європейських рухів.
25 червня	Початок блокади західних зон Берліна радянськими військами.
25 жовтня	Заснування Європейського руху.
10 грудня	Прийняття Генеральною Асамблеєю ООН Загальної Декларації прав людини.



3 грудня	Набув чинності міжамериканський договір про взаємодопомогу (ТІАР). Його підписали Аргентина, Багамські острови, Болівія, Бразилія, Венесуела, Гватемала, Гондурас, Колумбія, Коста-Рика, Куба, Домініканська Республіка, Нікарагуа, Панама, Парагвай, Перу, Сальвадор, США, Тринідад і Тобаго, Уругвай, Чилі, Еквадор.
<b>1949 рік</b>	
5 – 8 січня	Економічна нарада представників СРСР, Болгарії, Польщі, Румунії, Угорщини, Чехословаччини. Створення Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ) (пізніше в РЕВ ввійшли Албанія, Соціалістична Республіка В'єтнам (СРВ), Німецька Демократична Республіка (НДР), Куба і Монгольська Народна Республіка (МНР)).
4 квітня	На конференції у Вашингтоні за участю США, Великої Британії, Франції, Італії, Бельгії, Нідерландів, Люксембурга, Канади, Данії, Ісландії, Норвегії і Португалії підписано Північноатлантичний пакт (НАТО).
5 травня	На конференції держав Західного союзу створена Рада Європи.
8 серпня	Перша сесія Ради Європи у Страсбурзі
22 листопада	Укладення Петерсбергської угоди між урядом К. Аденауера і верховними комісарами західних держав у ФРН про включення ФРН у систему Західноєвропейських союзів.
15 грудня	Укладення угоди між США і ФРН про приєднання Західної Німеччини до «плану Маршалла».
<b>1950 рік</b>	
9 травня	Робер Шуман – міністр закордонних справ Франції виступив з планом економічної інтеграції Європи («план Шумана»), основою якого мало стати утворення Європейського об'єднання вугілля і сталі.
20 червня	Відкриття Міжурядової конференції з приводу плану Р. Шумана.
25 червня	Початок війни в Кореї
24 жовтня	У Парижі на засіданні Національних зборів оголошено план створення Європейського оборонного співтовариства (ЄОС), який включав формування європейської армії («план Плевена»).

4 листопада	Підписання у Римі Європейської конвенції про захист прав і свобод людини.
<b>1951 рік</b>	
18 квітня	Франція, ФРН, Італія і країни Бенілюксу підписали в Парижі Договір про створення Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС), на основі «плану Шумана».
1 вересня 51	Підписання у Сан-Франциско Тихоокеанського пакту безпеки – військово-політичного пакту між США, Австралією і Новою Зеландією (АНЗІОС).
<b>1952 рік</b>	
1 січня	Набуття чинності Договором про ЄОВС.
11 січня	Створення Комісії ООН з роззброєння.
18 лютого	Приєднання Туреччини і Греції до НАТО.
27 травня 52	Підписання Паризького договору (Франція, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург і ФРН) про Європейське оборонне співтовариство.
10 серпня	Початок функціонування вищого правління ЄОВС.
<b>1953 рік</b>	
10 березня	Ухвалення проекту Європейського політичного співтовариства асамблеєю під керівництвом П. Х. Спаака.
<b>1954 рік</b>	
30 серпня	Відхилення Національними зборами Франції договору про створення Європейського оборонного співтовариства.
8 вересня	Підписання в м. Маніла (Філіппіни) пакту про оборону Південно-Східної Азії за участю США, Великої Британії, Франції, Австралії, Нової Зеландії, Філіппін, Пакистану, Таїланду. Створення блоку СЕАТО. Зі спільної згоди країн-учасниць блок у 1977 р. припинив існування.
23 жовтня	В Парижі були підписані представниками семи країн «паризькі протоколи» про вступ ФРН в Західноєвропейський союз і НАТО.
<b>1955 рік</b>	
18 – 24 лютого	Конференція 25 глав урядів держав Азії і Африки в Бандунгу (Індонезія).

24 лютого	Підписання у Багдаді іраксько-турецького договору про взаємне співробітництво – початок створення Багдадського пакту.
лютий – листопад 55	– Утворення Організації Центрального Договору (СЕНТО) – Багдадського пакту. В нього ввійшли: 24 лютого – Туреччина, Ірак; 4 квітня – Велика Британія; 23 вересня – Пакистан; 3 листопада – Іран.
березень	Італія, ФРН (18 березня) і Франція (27 березня) ратифікували «Паризькі протоколи» 1954 року.
6 травня	Приєднання Федеративної Республіки Німеччини до НАТО.
11–14 травня	Нарада у Варшаві представників восьми європейських соціалістичних країн по забезпеченню миру і безпеки в Європі. Укладення Договору про дружбу, співробітництво і взаємну допомогу (14 травня) – Варшавський договір (ввійшли СРСР, Албанія, Болгарія, НДР, Польща, Румунія, Угорщина, Чехословаччина).
1–3 червня	Конференція в Мессині (Італія). Рішення про створення всеохопного економічного співтовариства, що ґрунтується на спільному ринкові.
9 липня	Початок роботи Комітету Спаака, зобов'язаного підготувати проекти нових співтовариств
13 жовтня	Заснування Комітету дії за Сполучені держави Європи Ж. Монне.
14 грудня	Прийняття в ООН Австрії, Албанії, Болгарії, Угорщини, Румунії, Йорданії, Ірландії, Іспанії, Італії, Камбоджі, Лаоса, Лівії, Непала, Португалії, Фінляндії і Цейлона.
<b>1956 рік</b>	
29–30 травня	Міжурядова конференція у Венеції. Прийняття доповіді П. Х. Спаака.
26 червня	Початок міжурядових переговорів у Брюсселі з метою підготовки установчих договорів про нові європейські співтовариства.
1 – 5 жовтня	Конференція 18-ти держав в Лондоні з питання Суецького каналу. Створення Асоціації країн-користувачів Суецького каналу.
31 жовтня	Напад сухопутних військ Ізраїлю і військово-повітряних сил Великої Британії і Франції на Єгипет. «Суецька криза».

2 листопада	Прийняття надзвичайною сесією Генеральної Асамблеї ООН резолюції про припинення бойових дій у Єгипті і виведення іноземних військ з його території.
2 листопада	Угорський уряд І. Надя заявив про вихід Угорщини із Організації Варшавського Договору. Початок військового втручання СРСР в Угорщині.
7 листопада	Припинення трієстої агресії проти Єгипту.
8 листопада	Генеральна Асамблея ООН виступила з вимогою до СРСР вивести радянські війська з Угорщини. Прийняття Японії в ООН.
<b>1957 рік</b>	
25 березня 57	Підписання в Римі представниками Франції, ФРН, Італії, Бельгії, Нідерландів, Люксембурга («шістка») Договору про Європейське економічне співтовариство (СЕС), чи Спільний ринок. Водночас підписано Договір про Європейське співтовариство з атомної енергії (Євратом).
2 жовтня	Пропозиція уряду Польщі Генеральній Асамблеї ООН про створення в Центральній Європі безатомної зони («план Рапацького»).
19 грудня	Ухвалення Сесією Ради НАТО «доктрини взаємозалежності» і прийняття рішення про створення на території європейських країн-учасниць НАТО баз ядерної зброї і майданчиків для запусків ракет.
26 грудня – 1 січня 1958 р.	Перша Конференція солідарності країн Азії і Африки.
<b>1958 рік</b>	
1 січня	Набуття чинності Римськими договорами.
3–11 липня	Конференція у м. Стресі з питань спільної сільськогосподарської політиці (ССП).
15 грудня	Відхилення проекту Європейської економічної асоціації.
<b>1959 рік</b>	
1 січня	Перше скорочення митних тарифів між країнами-членами СЕС.
24 березня	Вихід Іраку з Багдадського пакту.
21 серпня	Після виходу Іраку з Багдадського пакту держави, що залишалися учасниками пакту прийняли рішення створити

	на базі домовленостей в рамках Багдадського пакту Організацію Центрального договору (СЕНТО).
20 листопада	Прийняття Генеральною Асамблеєю ООН резолюції про загальне і повне роззброєння.
29 листопада	У Стокгольмі на конференції міністрів фінансів Австрії, Данії, Великої Британії, Норвегії, Португалії, Швеції і Швейцарії підписана конвенція про утворення Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ).
<b>1960 рік</b>	
4 січня	Підписання у Стокгольмі Конвенції про утворення ЄАВТ.
1 січня – 28 листопада	Проголошення незалежності 18-ти колишніх колоніальних країн.
18 лютого 60	Створення Латиноамериканської Асоціації вільної торгівлі (ЛАВТ) у складі Аргентини, Мексики, Парагваю, Перу, Уругваю, Чилі. Набула чинності 2 червня 1961 року.
5 вересня	Прес-конференція президента Франції Ш. де Голля: пропозиція створення політичного союзу західноєвропейських держав.
10-14 вересня 60	Утворення на конференції в Багдаді Організації експортерів нафти (ОПЕК) за ініціативою Ірану, Іраку, Кувейту, Саудівської Аравії і Венесуели.
14 грудня	Прийняття Генеральною Асамблеєю ООН Декларації про надання незалежності колоніальним країнам і народам.
14 грудня	Підписання в Парижі представниками США, Канади і 18-ма країнами-членами Організації європейського економічного співтовариства (ОЕСЕ) Угоди про заснування Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР).
<b>1961 рік</b>	
18 липня	Перший саміт країн-членів ЄС. Декларація ФРН щодо політичного союзу.
9 серпня	Запит Великої Британії про початок переговорів з приводу її вступу до ЄС.
13 серпня	Побудова «берлінського муру» – вздовж кордонів Західного Берліну – збоку і по території Східного Берліну.
1-6 вересня 61	У Белграді відбулася перша конференція Руху Неприєднання. Організація об'єднала 25 держав.

20 грудня	Утворення у рамках ООН Комітету 18-ти держав з роззброєння.
<b>1962 рік</b>	
14 січня	Угода про принципи ССП.
17 квітня	Поразка проекту політичного союзу (проекту Фуше).
4 липня	Виступ президента США Дж. Кеннеді у Філадельфії: оголошення «великого атлантичного проекту».
30 липня	Набуття чинності ССП.
6 листопада	Прийняття Генеральною Асамблеєю ООН резолюції про припинення всіх ядерних випробувань, крім підземних.
4 грудня	Асамблея Західноєвропейського союзу в Парижі закликає до створення єдиних ядерних сил НАТО.
<b>1963 рік</b>	
14 січня	Перше «вето» президента Франції Ш. де Голля на вступ Великої Британії до ЄС.
22 січня	Підписання договору про співробітництво між Францією і ФРН.
22–25 травня 63	Конференція глав держав урядів африканських країн у Адіс-Абебі (Ефіопія). Створення Організації африканської єдності (ОАЄ).
25 травня	Рішення Ради НАТО про створення багатосторонніх ядерних сил НАТО.
21 червня	Франція вивела свої військово-морські сили із-під командування НАТО.
20 липня	Підписання Яундської конвенції про асоціацію між ЄС і 17 країнами Африки й Мадагаскаром.
<b>1964 рік</b>	
Березень	У Женеві на конференції країн учасниць ООН прийнято рішення про створення ЮНКТАД – конференції ООН з торгівлі і розвитку.
17 серпня	Греція заявила про свій вихід із НАТО в зв'язку з кризою на острові Кіпр.
15 грудня	Домовленість Ради Міністрів Євросоюзу щодо цін на пшеницю.

<b>1965 рік</b>	
2 січня	Індонезія вийшла з ООН (перший випадок в історії цієї міжнародної організації).
24 січня	Умер В. Черчилль у віці 90 років, колишній прем'єр-міністр Великої Британії.
23 березня	Пропозиції В. Хальштейна щодо фінансування ССП, власних ресурсів Співтовариства і перегляду його інституціональної системи.
8 квітня	Члени Європейського об'єднання вугілля і сталі, Європейського економічного співтовариства і Європейського співтовариства з атомної енергії підписали Договір про об'єднання їх вищих виконавчих органів в єдину Комісію і Раду Міністрів.
1 липня	Початок кризи «порожнього стільця»
<b>1966 рік</b>	
28–30 січня	Люксембурзький компроміс.
21 лютого	Президент Франції Ш. де Голль закликав розпустити блок НАТО.
10 березня	Франція виступила з вимогою вивести військові бази НАТО із своєї території.
16 червня	Створення Азійсько-Тихоокеанської Ради (АЗПАК).
<b>1967 рік</b>	
11 травня	Офіційний запит Великої Британії про вступ до ЕЕС.
16 травня	Президент Франції Ш. де Голль поклав вето на вступ Великої Британії в Європейське економічне співтовариство.
30 червня	Підписання Заключного Акту після шостого раунду переговорів в рамках Генеральної угоди про тарифи і торгівлю (ГААТ); «раунд Кеннеді»; підписали Акт 46 держав.
1 липня	Комісії Європейського економічного співтовариства, Європейського об'єднання вугілля і сталі і Європейського співтовариства з атомної енергії об'єдналися в Комісію європейських співтовариств.
11 липня	Початок функціонування єдиної Комісії ЄС.
8 серпня 67	Індонезія, Малайзія, Сінгапур, Таїланд і Філіппіни

	заснували Асоціацію держав Південно-Східної Азії (АСЕАН).
27 листопада	Друге «вето» Ш. де Голля на вступ Великої Британії до Співтовариства.
<b>1968 рік</b>	
20–21 серпня	Введення збройних сил СРСР, Болгарії, НДР, Польщі і Угорщини в Чехословаччину.
1 липня	Завершення формування Митного союзу ЄЕС.
12 вересня	Албанія вийшла із організації Варшавського Договору (ОВД).
	Утворення Кувейтом, Лівією і Саудівською Аравією Організації арабських країн-експортерів нафти (ОАПЕК).
<b>1969 рік</b>	
15 червня	Жорж Помпиду обраний другим президентом П'ятої Республіки у Франції.
1–2 грудня	Гаазький саміт. Рішення про «завершення, розширення і поглиблення Співтовариства».
	Утворення Андського співтовариства у складі Болівії, Венесуели, Колумбії, Перу і Еквадору.

<b>1970 рік</b>	
21–22 квітня	Прийняття фінансового регламенту, який заснував власні ресурси ЄЕС.
30 червня	Початок переговорів щодо розширення Співтовариств.
17 жовтня	Публікація доповіді П. Вернера про Економічний і валютний союз.
27 жовтня	Доповідь Е. Давіньйона щодо Європейського політичного співробітництва.
Жовтень	Організація спільного ринку в риболовній галузі.

<b>1971 рік</b>	
19–21 травня	Зустріч Ж. Помпиду і Е. Хіта у Парижі: узгодження позицій щодо розширення Співтовариств.
15 серпня	Рішення президента Р. Ніксона про припинення конвертації долара.

<b>1972 рік</b>	
22 січня	Представники Великої Британії, Данії, Ірландії і Норвегії підписали в Брюсселі Договір про вступ їх у Європейське економічне співтовариство.
22 липня	Угода про вільну торгівлю між ЄЕС і країнами-учасницями ЄАВТ
21 жовтня	На Паризькому саміті керівників країн ЄЕС було висловлено схвалення принципів створення до 1980 р. економічного і валютного союзу: проект Європейського Союзу.
<b>1973 рік</b>	
1 січня	Набув чинності Договір про приєднання до ЄЕС Великої Британії, Данії та Ірландії.
23 квітня	Доповідь Г. Кіссінджера про оголошення 1973 року «роком Європи».
25 квітня	Запровадження Європейських розрахункових одиниць.
3 липня	У Гельсінкі відкрилася Європейська конференція з питань безпеки. Присутніми були міністри закордонних справ 35 держав.
4 липня	Заснування в Чаугарамасі (Тринідад і Тобаго) державами Карибського басейну регіональної міждержавної організації – Карибське співтовариство.
18 вересня	ФРН і НДР офіційно стали членами ООН.
6 жовтня	Після атаки єгипетських і сирійських військ на ізраїльські позиції починається нова арабо-ізраїльська війна («жовтнева війна»).
17 жовтня	11 арабських держав-членів ОАПЕК прийняли рішення про щомісячне скорочення добутку нафти на 5% і припинення її поставок в країни, що надають підтримку Ізраїлю, насамперед у США. Перший «нафтовий шок».
14–15 грудня	Саміт у Копенгагені. Декларація про «Європейську ідентичність».
<b>1974 рік</b>	
14 січня	Заснування Комітету ЄЕС з наукових і технічних досліджень.
1 квітня	Запит Великої Британії про перегляд умов її членства в ЄЕС.
Травень	Шоста спеціальна сесія генеральної Асамблеї ООН

	схвалила Декларацію про встановлення нового економічного порядку
14 серпня	Греція вийшла із НАТО в знак протесту проти пасивного ставлення цієї організації до турецької агресії на Кіпрі
<b>1975 рік</b>	
28 лютого	Підписана перша Конвенція Ломе (Ломейська конвенція), що відкрила переважний доступ на ринки ЄЕС 46-ти країнам, що розвиваються
18 березня	Заснування Європейського фонду регіонального розвитку (ЄФРР).
30 травня	Заснування Європейського космічного агентства (ЄКА).
5 червня	Референдум у Великій Британії з питання її членства в ЄЕС.
12 червня	Запит Греції про вступ до ЄЕС.
22 липня	Брюссельський договір про заснування Рахункової палати й посилення бюджетних можливостей Європейського Парламенту.
15-27 липня	Спільний космічний експеримент СРСР і США по програмі «Союз-Аполлон»
29 липня	Організація американських держав (ОАГ) скасувала заборону на розвиток відносин з Кубою.
30 липня–1 серпня	Заключний етап Наради з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ). Підписання в Гельсінкі представниками 33 європейських держав, США і Канади Заключного акту НБСЄ.
17 жовтня	Підписання представниками 23 держав угоди про створення Латиноамериканської економічної системи (ЛАЕС)
15–17 листопада	Нарада в Рамбуйє (Франція) глав держав і урядів США, Франції, ФРН, Великої Британії, Італії, Японії і Канади («велика сімка») з економічних і валютних питань.
29 грудня	Доповідь Л. Тіндемманса на Європейській Раді, присвячена шляхам розбудови Європейського Союзу.
<b>1976 рік</b>	
лютий	Підписання на Нараді глав держав і урядів АСЕАН на о. Балі (Індонезія) Декларації Згоди АСЕАН і Договору про дружбу і співробітництво в Південно-Східній Азії.

20 вересня	Підписання акта про прямі загальні вибори у Європейський Парламент.
<b>1977 рік</b>	
7 січня	Захисники прав людини у Чехословаччині публікують маніфест «Хартія-77», в якому повідомляють як в країні додержуються прав людини, гарантованих Заключним актом Наради в Гельсінкі
28 березня	Запит Португалії про вступ до ЄЕС.
30 червня	Оголошено про розпуск Організації договору Південно-Східної Азії (СЕАТО).
28 липня	Запит Іспанії про вступ до ЄЕС.
7 вересня	США і Панама підписали у Вашингтоні Договір про Панамський канал, котрий у перспективі передбачав повернення зони каналу під юрисдикцію Панами.
4 жовтня–9 березня 1978 р.	Нарада у Белграді представників держав-учасників Наради безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ) Дискусія з приводу інтерпретації «Гельсінського акту».
<b>1978 рік</b>	
6–7 липня	Прийняття принципів Європейської валютної системи під час саміту Європейської Ради в Бремені.
16 жовтня	Кароль Войтила, архієпископ Краківський, обраний Папою Римським під іменем Іоана-Павла II.
<b>1979 рік</b>	
13 березня	Починає діяти Європейська валютна система (ЄВС), що передбачає створення єдиної європейської грошової одиниці (єку).
15 березня	Припинила свою діяльність Організація Центрального договору (СЕНТО).
4 травня	Маргарет Тетчер стала першою жінкою, що зайняла посаду прем'єр-міністра Великої Британії.
28 травня	Греція підписала Договір про вступ у Європейське Економічне Співтовариство (ЄЕС).
7–10 червня	Перші прямі вибори в Європейський Парламент. Проведені в Бельгії, Великій Британії, Данії, Ірландії, Італії, Люксембурзі, Нідерландах, Франції, ФРН.

22 червня	Саміт Європейської Ради у Страсбурзі. Рішення про зменшення рівня нафтової залежності ЄЕС до 50%.
25 грудня	Радянський Союз ввів війська в Афганістан під приводом необхідності захистити радянські інтереси і припинити громадянську війну в країні.
<b>1980 рік</b>	
1 березня	Набуття чинності другою Ломейською конвенцією.
18 травня	ЄС ввів економічні санкції проти Ірану.
19 липня	У Москві відкрилися Олімпійські ігри. 45 держав їх бойкотували в знак протесту проти введення радянських військ в Афганістан.
11 листопада – 9 вересня 1983 р.	Мадридська зустріч представників держав-учасників загальноєвропейської Наради по реалізації Заключного акту Гельсінської наради 1975 р.
2 грудня	ЄЕС попереджує СРСР про неприпустимість військового вторгнення в Польщу.
<b>1981 рік</b>	
1 січня	Вступ Греції в ЄЕС.
22 березня – 7 квітня	Маневри військ держав Варшавського Договору на території Польщі.
10 травня	Перемога Ф. Міттерана на президентських виборах у Франції.
4-5 травня	Сесія Ради НАТО в Римі підтвердила рішення про розгортання в Західній Європі американської ядерної зброї середнього радіусу дії.
9 серпня	Президент Рейган оголосив про своє рішення віддати наказ про відновлення робіт по створенню нейтронної бомби.
4 вересня	Держави-члени ОВД почали проведення в регіоні Балтійського моря найбільших після Другої світової війни військових вчень.
19 грудня	Введення військового стану в Польщі. Супроводжується масовими арештами і порушеннями громадянських і профспілкових прав.
29 грудня	Президент Рейган дав розпорядження про введення економічних санкцій проти СРСР за примус польської влади до введення військового стану в країні.

<b>1982 рік</b>	
9 лютого	ЄС і США заявили про припинення переговорів Захід-Схід у Мадриді доки в Польщі не буде скасовано військовий стан.
30 травня	Іспанія набула членства в НАТО, але утрималася від участі в об'єднаній військовій структурі.
8 червня	Президент Рейган під час свого виступу в британському парламенті закликав Захід до «хрестового походу» проти комунізму.
1 жовтня	Обрання канцлером ФРН Г. Коля.
листопад	Представлення проекту Європейського акту Г. Д. Геншера та Е. Коломбо.
<b>1983 рік</b>	
25 січня	Заснування «Блакитної Європи» (Угода про політику Співтовариства в галузі збереження рибних ресурсів).
29 березня	Президент Рейган оголосив про початок створення американської системи протиракетної оборони в рамках програми Стратегічної оборонної ініціативи (СОІ).
17–19 червня	Європейська рада у Штутгарті. Прийняття принципу чотирирічних рамкових програм у сфері науково-дослідних й дослідно-конструкторських розробок (ДДКР) і технології. Урочиста Декларація про Європейський Союз.
6 вересня	Завершена Мадридська зустріч. Прийнято підсумковий документ представників 35 держав-учасників Загальноєвропейської Наради .
<b>1984 рік</b>	
14 лютого	Прийняття Європейським Парламентом проекту угоди про Європейський Союз.
28 лютого	Прийняття європейської стратегічної програми досліджень у галузі інформаційної технології (ESPRIT).
30 березня	Рішення Ради Європейських Співтовариств про реформу ССП.
14–17 червня	Другі прямі вибори до Європейського Парламенту
25–26 червня	Європейська Рада у Фонтенбло. Врегулювання проблеми внеску Великої Британії в комунітарний бюджет.
8 грудня	Підписання третьої Ломейської конвенції.

<b>1985 рік</b>	
12 червня	Підписання договорів про вступ Іспанії і Португалії до Співтовариства.
14 травня	Публікація «Білої книги» Європейської Комісії щодо необхідності переходу до єдиного внутрішнього ринку ЄЕС.
14 червня	Підписання Шенгенських угод.
9 вересня	Відкриття Міжурядової конференції у Люксембурзі.
2–4 грудня	Європейська Рада в Люксембурзі. Рішення про перегляд Римського договору та активізацію процесу європейської інтеграції.
26 квітня	Лідери держав-учасниць Варшавського договору погоджуються подовжити його на 30 років.
6 серпня	Підписання Австралією, Новою Зеландією і 5 малими державами південної частини Тихого океану Договору про створення без'ядерної зони.
<b>1986 рік</b>	
1 січня	Іспанія і Португалія стали відповідно 11-м і 12-м членами Співтовариства.
17–28 лютого	Підписання Єдиного європейського акту.
12 березня	Референдум в Італії, на якому більшість іспанців висловилися за перебування країни в НАТО.
16 березня	Референдум в Швейцарії. Більшість населення висловилися проти вступу країни в НАТО
14 квітня	Запит Туреччини про вступ до Співтовариства.
<b>1987 рік</b>	
1 липня	Набуття чинності Єдиного європейського акту.
<b>1988 рік</b>	
13 лютого	Прийняття «пакета Делора – 1» про перехід до єдиної європейської валюти. Заснування «четвертого ресурсу» і подвоєння структурних фондів ЄЕС.
20 березня	У Женеві за сприянням ООН були організовані переговори між Афганістаном і Пакистаном.
<b>1989 рік</b>	
17 квітня	Доповідь Ж. Делора про Економічний і валютний союз.
Квітень	Утворення в Канберрі з ініціативи прем'єр-міністрів

	Австралії й Нової Зеландії організації щодо забезпечення режиму вільної відкритої торгівлі й зміцнення регіонального співробітництва – Асоціації Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС).
15–18 червня	Треті загальні вибори до Європейського Парламенту.
червень	Європейська Рада в Мадриді. Рішення про початок першого етапу будівництва Економічного і Валютного союзу (ЕВС) з 1 липня 1990 року.
17 липня	Запит Австрії про вступ до Співтовариства.
4–7 листопада 89	У столиці Австралії Канбері на зустрічі міністрів закордонних справ і торгівлі держав АСЕАН, Австралії, Канади, Нової Зеландії, США, Південної Кореї, Японії засновано Азійсько-тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС).
9 листопада	Падіння «Берлінського муру».
15 грудня	Підписання четвертої Ломейської конвенції.
<b>1990 рік</b>	
18 квітня	Оголошення проекту політичного союзу Г. Колля і Ф. Міттерана.
29 травня 90	Підписання угоди про заснування Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР).
19 червня	Країни Бенілюксу, Франція і ФРН уклали нову (шенгенську) конвенцію про режим перетину державних кордонів.
1 липня	Початок першого етапу Економічного і Валютного союзу. Лібералізація фінансового ринку.
4 і 16 липня	Запит про вступ до Співтовариства Кіпру й Мальти.
19–21 листопада	Паризька нарада ОБСЄ. Керівниками держав і урядів учасниць ОБСЄ підписана Хартія для нової Європи.
14–15 грудня	Відкриття Міжурядової конвенції в Римі.
<b>1991 рік</b>	
12–15 лютого	Під час зустрічі міністрів закордонних справ і оборони держав ОВД у Будапешті досягнута домовленість про припинення діяльності військової організації Варшавського договору з 1 квітня 1991 року.
25 червня	Початок югославської кризи.

28 червня	Представники 9-ти держав-членів РЕВ підписали в Будапешті рішення про розпуск цієї організації.
1 липня	Запит Швеції про вступ до Співтовариства.
1 липня	На засіданні Політичного консультативного комітету Організації Варшавського договору (ОВД) в Празі 6 держав-членів прийняли рішення про розпуск цієї організації.
2 грудня	Декларація ЄС щодо України про відкритий і конструктивний діалог.
8 грудня	Зустріч у Віскулях (Білорусія) лідерів Росії (Б. Єльцин), України (Л. Кравчук), Білорусії (С. Шушкевич). Підписання Заяви про припинення існування СРСР і створення Співдружності Незалежних Держав – СНД («Беловежські угоди»).
16 грудня	Підписання Європейських угод між ЄЕС і країнами Вишеградської групи (Польща, Угорщина, Чехословаччина).
21 грудня	До СНД приєдналися Азербайджан, Вірменія, Казахстан, Киргизія, Молдавія, Таджикистан, Туркменія і Узбекистан. Підписання Декларації про цілі і принципи СНД.
<b>1992 рік</b>	
30–31 січня	На пражському засіданні Ради НБСЄ до складу організації прийняті країни колишнього СРСР за винятком Грузії.
Січень 92	Створення Співтовариства розвитку Півдня Африки (САДК) – торгівельно-економічного союзу країн Півдня Африки на базі Конференції щодо координації розвитку Півдня Африки (1980 р.)
7 лютого	У Маастрихті підписано договір про Європейський союз.
16–17 лютого 92	У столиці Ірану Тегерані відбулася перша зустріч на вищому рівні країн Організації економічного співробітництва (Іран, Туреччина, Пакистан). Участь у її роботі взяли також Азербайджан, Киргизстан, Казахстан, Таджикистан, Туркменістан і Узбекистан.
18 березня	Запит Фінляндії про вступ у Співтовариство.
24 березня	У Гельсінкі відкрилася четверта зустріч держав-учасників НБСЄ. Новими членами організації стали Грузія, Хорватія, Словенія.
24 березня	У Гельсінкі міністри закордонних справ 24 країн підписали Договір про відкрите небо.



25 березня	Запит Норвегії про вступ у Співтовариство.
15 квітня	Грузія стала членом Ради північноатлантичного співробітництва.
2 травня	У Порто підписаний договір про Європейський економічний простір.
2 травня	До складу НБСЄ прийнята Боснія й Герцеговина.
15 травня	На зустрічі глав держав СНД у Ташкенті підписано договір про колективну безпеку (ОДКБ). В нього ввійшли Вірменія, Білорусь, Киргизія, Казахстан, Таджикистан, Росія.
21 травня	Реформа Спільної сільськогосподарської політики (ССП)
22 травня	В ООН прийняті Боснія й Герцеговина, Словенія й Хорватія.
10 липня	У Гельсінкі завершилася зустріч на вищому рівні держав-учасниць НБСЄ. Прийнято документ «Виклик змін». Підписано Заключний акт переговорів про чисельність особового складу звичайних збройних сил у Європі (ОВСЕ – ІА).
28 жовтня	Співголови мирної конференції з проблем колишньої Югославії С. Венс і Д. Оуен представили в Раду Безпеки ООН проект Конституції Боснії й Герцеговини, що припускає поділ країни на 10 автономних регіонів за національною ознакою й з урахуванням економічної доцільності.
28 листопада	Азербайджан, Афганістан, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан і Узбекистан прийняті в Організацію економічного співробітництва.
30 листопада	Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію про заборону розробки, виробництва, нагромадження й застосування хімічної зброї і її знищення.
17 грудня	Підписаний договір про створення Північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА).
11–12 грудня	Європейська Рада в Единбурзі: прийняття «пакету Делора-2».
21 грудня 92	У Кракові Угорщина, Польща й Чехословаччина підписали угоду про створення з 1 березня 1993 р. Центрально-європейської зони вільної торгівлі.

<b>1993 рік</b>	
1 січня	Завершення формування єдиного внутрішнього ринку.
22 січня	На зустрічі глав держав СНД затверджений Статут СНД. Україна, Молдова й Туркменістан не приєдналися до цього рішення.
24 березня	Переговори щодо Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) між ЄС та Україною на найвищому рівні.
1–2 серпня	Криза Європейської валютної системи (ЄВС) Розширення мережі коливання ЄВС до 15 %.
Жовтень	Відкриття представництва Європейської комісії в Україні.
8–9 жовтня	Віденський саміт Ради Європи.
1 листопада	Набув чинності Маастрихтський договір про Європейський союз.
<b>1994 рік</b>	
1 січня	Набув чинності договір про Європейський економічний простір.
1 січня	Початок другого етапу формування економічного й валютного союзу країн ЄС.
1 січня	Набув чинності договір про НАФТА.
10 січня 94	У Брюсселі на засіданні Ради НАТО на вищому рівні схвалена програма «Партнерство заради миру».
Січень	Створення економічного співробітництва держав Центральної Африки (ЕСДЦА) на базі попереднього Митного і економічного союзу Центральної Африки. У його склад ввійшли Ангола, Бургундія, Камерун, Центрально-африканська республіка, Республіка Конго, Габон, Екваторіальна Гвінея, Сан-Томе і Принсіпі, Чад.
березень	Початок реалізації НАТО програми-співробітництва «Партнерство за ради миру» з 23 європейськими країнами і колишніми радянськими республіками Центральної Азії, котрі не є членами організації.
1 квітня	Запит Угорщини про вступ до Євросоюзу.
4 квітня	У Москві за посередництва ООН, Росії й СНД підписана заява про заходи щодо політичного урегулювання грузино-абхазького конфлікту й угода про припинення вогню й повернення біженців.
8 квітня	Запит Польщі про вступ до Євросоюзу.

15 квітня	У столиці Марокко Марракеші завершилися переговори в рамках ГАТТ. Ухвалене рішення про створення Всесвітньої торгівельної організації (СОТ) – спадкоємниці ГАТТ із 1 січня 1995 року.
9 і 12 червня	Четверті прямі вибори в Європейський Парламент.
14 червня	Підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС.
24 червня	Підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Росією і ЄС.
25 червня	Підписання договору про вступ до ЄС Австрії, Фінляндії, Швеції, Норвегії.
5–13 вересня	У Каїрі пройшла третя Всесвітня конференція ООН з проблем народонаселення.
10 листопада	Ратифікація Верховною Радою України Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС.
27–28 листопада	У ході референдуму в Норвегії 52,2%, голосуючих висловилися проти вступу країни в ЄС.
28 листопада	Рішення Ради ЄС про спільну позицію щодо України.
5–6 грудня	У Будапешті відбулася зустріч на вищому рівні держав-учасниць НБСЄ. Ухвалено рішення про перейменування НБСЄ в ОБСЄ. Реформована система органів організації. Прийнято Віденський документ 1994 р. про заходи зміцнення довіри й безпеки.
9–10 грудня	Європейська Рада в Гессені. Визначення передвступної стратегії країн Центрально-Східної Європи.
<b>1995 рік</b>	
1 січня	Початок роботи Всесвітньої торгівельної організації в Женеві.
1 січня	Австрія, Фінляндія й Швеція стали членами ЄС.
23 січня	Початок функціонування Комісії під головуванням Жака Сантера.
24 березня	Перше засідання Спільного комітету ЄС – Україна.
26 березня	Шенгенські угоди набули чинності на території Бельгії, Німеччини, Іспанії, Люксембургу, Нідерландів, Португалії й «у порядку експерименту» у Франції.
1 червня	Підписання Тимчасової угоди про торгівлю між ЄС і Україною.
12 червня	Укладення Європейських угод з Естонією, Латвією і Литвою.

22 червня	Запит Румунії про вступ до Євросоюзу.
27 червня	Запит Словаччини про вступ до Євросоюзу.
1 липня	Набуття чинності Шенгенською угодою.
27 жовтня	Запит Латвії про вступ до Євросоюзу.
24 листопада	Запит Естонії про вступ до Євросоюзу.
27–28 листопада	Євро-середземноморська конференція у Барселоні.
8 грудня	Запит Литви про вступ до Євросоюзу.
14 грудня	Запит Болгарії про вступ до Євросоюзу.
15 грудня	Рада Безпеки ООН схвалила створення сил по виконанню мирної угоди в Боснії й Герцеговині під керівництвом НАТО.
15–16 грудня	Європейська Рада в Мадриді. Ухвалення назви нової європейської валюти – євро. Угода про співробітництво з найбільшим інтеграційним союзом країн Латинської Америки й Карибського басейну – МЕРКОСУРом.
<b>1996 рік</b>	
16 січня	Запит Словенії про вступ до Євросоюзу.
17 січня	Запит Чеської Республіки про вступ до Євросоюзу.
25 січня	Парламентська асамблея Ради Європи ухвалила рішення щодо прийому Росії до цієї організації.
1–2 березня	Євро-азійська конференція.
29 березня	Відкриття міжурядової конференції в Турині.
26 квітня	Глави держав Росії, Казахстану, Киргизстану, Таджикистану й КНР підписали в Шанхаї угоду по заходах зміцнення довіри у військовій області в районі кордонів.
7 травня	Засідання Спільного комітету ЄС – Україна.
Червень	Визнання з боку ЄС за Україною статусу країни з перехідною економікою.
2–3 грудня	У Лісабоні пройшла зустріч глав держав і урядів 54 держав-учасниць ОБСЄ.
6 грудня	Прийняття Радою Міністрів ЄС Плану дій щодо України.
19 грудня	У Люксембурзі підписані протоколи про приєднання до Шенгенської угоди Данії, Фінляндії й Швеції.
<b>1997 рік</b>	
2 квітня	Підписання «Договору про Союз Білорусії і Росії»

29–30 травня	Засідання Ради НАТО на рівні міністрів закордонних справ у Синтрі (Португалія). Ухвалено рішення про розпуск Ради північноатлантичного співробітництва й створення Ради євроатлантичного партнерства.
17 червня	На засіданні Європейської ради схвалений Амстердамський договір, що доповнив положення Маастрихтського договору про ЄС.
8–9 липня	Зустріч глав держав і урядів країн НАТО в Мадриді. Ухвалено рішення про початок переговорів щодо вступу в альянс Угорщини, Чехії й Польщі. Підписана Хартія про особливе партнерство між НАТО й Україною.
16 липня	Представлення Європейському Парламенту Програми дій ЄС (Agenda 2000) з огляду на розширення, головна мета якої – реформування політики Союзу (головним чином, сільськогосподарської та структурної) і визначення фінансової перспективи на період 2000–2006 рр.
2 жовтня	Міністри закордонних справ країн ЄС підписали Амстердамський договір, схвалений Європейською радою 17 червня 1997 року.
10 жовтня	Грузія, Україна, Азербайджан і Молдова на установчому форумі у Страсбурзі утворили регіональну організацію ГУАМ. В квітні 1999 р. до них приєднався Узбекистан.
26 жовтня	Італія приєдналася до Шенгенської угоди.
24–25 листопада	Зустріч глав держав і урядів країн-учасниць Азійсько-тихоокеанського співробітництва (АТЕС) у Ванкувері. Ухвалено рішення про прийняття в організацію В'єтнаму, Перу й Росії.
1 грудня	Австрія приєдналася до Шенгенської угоди.
<b>1998 рік</b>	
1 березня	Набуття чинності Угодою про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС.
1–3 травня	Рада міністрів фінансів і Європейська рада у Брюсселі. Остаточне рішення щодо створення Економічного і валютного союзу (ЕВС) і введення спільної валюти – євро.
11 червня	Затвердження Стратегії інтеграції України до ЄС Указом Президента України № 615.
16 жовтня	Саміт ЄС – Україна у Відні.

<b>1999 рік</b>	
1 січня	На території 11 країн-членів Європейського союзу (Австрія, Бельгія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Фінляндія, Франція, ФРН) у безготівковий обіг уведена єдина європейська валюта – євро. Початок третьої фази формування ЕВС.
Березень	Ухвалення главами держав та урядів країн Європейського Союзу на Берлінському саміті «Програми 2000».
12 березня	Вступ в НАТО Польщі, Угорщини, Чехії.
1 травня	Набрання чинності Амстердамським договором.
3–4 червня	Кельнська сесія Європейської Ради. Рішення про скликання нової міжурядової конференції з питань інституціональної реформи.
8–13 червня	П'яті прями вибори до Європейського Парламенту.
28–29 червня	Саміт ЄС – Латинська Америка у Ріо-де-Жанейро.
23 липня	Третій саміт ЄС – Україна.
15–16 жовтня	Саміт ЄС у Тампере: прийняття висновків «Віхи Тампере» щодо пріоритетних напрямків діяльності ЄС у сфері реалізації проекту «європейського простору свободи, безпеки й законності».
10 грудня	Ухвалення Спільної стратегії ЄС щодо України на Гельсінському саміті ЄС.
<b>2000 рік</b>	
23–24 березня	Європейська рада в Лісабоні висунула стратегічну мету ЄС – перетворення економіки Союзу в найбільшу конкурентоспроможну й динамічну у світі, розв'язання проблеми зайнятості, посилення соціального згуртування.
23 червня	Підписання Договору про партнерство між ЄС і країнами Африки, басейну Карибського моря і Тихоокеанського регіону (АКТ) (м. Котон, Бенін).
10 жовтня 20	Главами держав Білорусії, Казахстану, Росії, Таджикистану, Киргизії в Астані (Казахстан) був підписаний договір щодо утворення Євразійського економічного співробітництва (ЄврАзЕС). Набув чинності 30 травня 2001 року.
7–11 грудня	Європейська рада в Ніцці. Узгодження інституціональної реформи ЄС.

<b>2001 рік</b>	
1 січня	Приєднання Греції до «зони євро».
26 лютого	Підписання Ніццького договору.
14 червня	Проведено перший саміт ЄС – США в Гетеборзі (Швейцарія).
11 вересня	Саміт ЄС – Україна.
21–22 листопада	На саміті НАТО в Празі вирішено направити запрошення про вступ в альянс Болгарії, Латвії, Литви, Румунії, Словаччині, Словенії й Естонії.
<b>2002 рік</b>	
січень	Ірландія частково ввійшла до Шенгенської зони.
1 січня	Введення євро в Бельгії, Німеччині, Люксембурзі, Греції, Іспанії, Франції, Італії, Ірландії, Нідерландах, Австрії, Португалії, Фінляндії.
31 травня	Всі 15 держав-членів ЄС одночасно ратифікували Кіотський протокол.
23 червня	Європейське об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) припинило існування у зв'язку із закінченням терміну дії договору.
9 липня	Заснування Африканського союзу (АС) – міжнародної міждержавної організації 54 країн Африки, правонаступниці Організації африканської єдності (ОАЄ).
14 грудня	У Копенгагені на черговому саміті Євросоюзу було ухвалено рішення про прийняття в ЄС нових членів – Угорщини, Кіпру, Латвії, Литви, Мальти, Польщі, Словаччини, Словенії, Чехії й Естонії.
<b>2003 рік</b>	
1 лютого	Набуття чинності Ніццьким договором.
1 березня	ЄС взяв участь у миротворчих операціях на Балканах як складової Спільної зовнішньої політики і політики безпеки (СЗБП).
<b>2004 рік</b>	
січень	Швейцарія підписала угоду про асоціацію з Шенгенською зоною.
29 березня	Вступ в НАТО Болгарії, Румунії, Словаччини, Словенії, Латвії, Литви, Естонії.
1 травня	Розширення Європейського союзу, включення десяти

	нових країн (Кіпр, Естонія, Литва, Латвія, Польща, Словаччина, Словенія, Чеська Республіка, Угорщина, Мальта).
травень	Проведення шостих прямих виборів до Європарламенту.
12 травня	Схвалення Стратегії ЄС щодо Європейської політики сусідства.
18–19 червня	Схвалення тексту Конституції ЄС на саміті ЄС у Брюсселі.
29 жовтня	Підписання у Римі Договору про запровадження Конституції для Європи.
11 листопада	Литва стала першою державою-членом ЄС, яка схвалила Договір про запровадження Конституції для Європи.
<b>2005 рік</b>	
21 лютого	Підписання трирічного Плану дій з активізації співробітництва між ЄС та Україною в рамках Європейської політики сусідства.
<b>2006 рік</b>	
27 жовтня	10-й саміт Україна – ЄС. Парафіновано угоди спрощення візового режиму та реадмісію.
23 грудня	Надання Радою ЄС Україні статусу країни з ринковою економікою.
<b>2007 рік</b>	
1 січня	Вступ Болгарії і Румунії в Європейський Союз.
1 січня	Приєднання Словенії до «зони євро».
червень	Оголошення лідерами Італії, Франції та Іспанії про створення нової організації – Середземноморського союзу.
13 грудня	Підписання в Лісабоні Договору про реформування.
грудень	Приєднання до Шенгенської зони Латвії, Литви, Естонії, Польщі, Угорщини, Чехії, Словаччини, Словенії, Мальти.
<b>2008 рік</b>	
1 січня	Приєднання Кіпру і Мальти до «зони євро».
30 квітня	Підписання угоди ЄС про стабілізацію та асоціацію із Сербією.
17 червня	ЄС підписав угоду про стабілізацію та асоціацію в Боснії та Герцеговіну.

<b>2009 рік</b>	
1 січня	Приєднання Словаччини до «зони євро».
7 квітня	Вступ в НАТО Албанії і Хорватії.
грудень	Перші ознаки загрози дефолту у Греції.
<b>2010 рік</b>	
травень	Грецький парламент проголосував за пакет заходів, котрі передбачають скорочення зарплат, пенсій і збільшення податків. У відповідь на це рішення ЄС і МФВ виділив для врятування економіці Греції 110 млрд. євро.
<b>2011 рік</b>	
1 січня	Приєднання Естонії до «зони євро».
<b>2012 рік</b>	
1 січня	Приєднання Греції до «зони євро».
21 лютого	Міністри фінансів країн ЄС затвердили план врятування Греції від дефолту. Він передбачав виплати Греції від МФВ 130 млрд. євро. Одночасно була затверджена програма економії. Згідно до неї на 1,1 млрд. євро зменшуються виплати на охорону здоров'я; на 400 млрд. державні інвестиції, оборонні затрати, а також на 600 млн. євро скоротяться виплати на пенсії і утримання уряду.
19 вересня	Глави міністерств закордонних справ 11 країн ЄС (Австрії, Бельгії, Німеччини, Данії, Іспанії, Італії, Люксембургу, Нідерландів, Польщі, Португалії й Франції) запропонували створити в ЄС пост президента, що обирається загальним голосуванням, заснувати міністерство закордонних справ союзу, увести єдину європейську в'їзну візу й, можливо, сформувати єдину армію.
<b>2013 рік</b>	
14 квітня	Вибори в Європарламент у Хорватії.
1 липня	Вступ Хорватії в ЄС.
29 листопада	Президент України В. Янукович на Вільнюському саміті «Східне партнерство» зірвав підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом.

<b>2014 рік</b>	
1 січня	Приєднання Латвії до «зони євро».
1 березня	Представники ЄС і прем'єр-міністр України А. Яценюк підписали політичний блок Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом.
18 березня	Прем'єр-міністр Фінляндії Юрки Катайнен заявив, що Фінляндія розглядає можливість вступу до НАТО і більше не хоче залишатись нейтральною країною в російсько-українському конфлікті.
15 квітня	Європейським парламентом було схвалено три ключові закони, що формують банківський союз: директива про реструктуризацію й реорганізацію банків, єдиний механізм санацій до проблемних банків і директива по системі гарантій внесків.
22-25 травня	Вибори в Європарламент в 28 країнах ЄС.
16 вересня	Верховна Рада України дала згоду щодо ратифікації законопроекту Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом. У той же день Угоду підписав президент Петро Порошенко.
10 жовтня	Главами держав Білорусії, Казахстану, Росії, Таджикистану, Киргизії в Мінську були підписані документи щодо ліквідації Євразійського економічного співробітництва (ЄврАзЕС) в зв'язку з початком функціонування Євразійського економічного союзу з 1 січня 2015 року.
<b>2015 рік</b>	
1 січня	Приєднання Литви до «зони євро».
Липень – вересень	– Різне збільшення мігрантів в Європі. Перші ознаки європейської міграційної кризи
<b>2016 рік</b>	
1 січня	Угода щодо асоціації між Україною і Євросоюзом повністю вступила в дію
23 червня	Референдум щодо членства Великої Британії в ЄС. 52 % британців на референдумі проголосували за вихід з ЄС
Жовтень	Міністри закордонних справ ЄС узгодили найбільш важливі стратегічні пріоритети щодо реалізації Глобальної стратегії ЄС

<b>2017 рік</b>	
Березень	Вступ Чорногорії до Північноатлантичного альянсу
28 березня	Введення Євросоюзом безвізового режиму для громадян Грузії
17 травня	Введення Євросоюзом безвізового режиму для громадян України
<b>2018 рік</b>	
19 травня	Указ Президента України П. Порошенка про остаточне припинення участі України у статутних органах СНД
Липень	Єврокомісія запропонувала план нової пан-європейської науково-технічної програми «Горизонт Європи» на 2021–2027 рр.
<b>2019 рік</b>	
Лютий	Україна мінімізувала до критично необхідного мінімуму свою участь у Співдружності і фактично завершила вихід з СНД
2—21 червня	Засідання ЄС затвердило «Нову стратегічну повістку на 2019–2024 роки»
<b>2020 рік</b>	
31 січня	Вихід Великої Британії із Європейського Союзу
Лютий	Вступ Північної Македонії у НАТО
Вересень	Україна припинила участь в низці угод СНД

Науково-навчальне видання

**Олена Вікторівна СУХУШИНА**

**Світові доцентрові та інтеграційні процеси другої половини ХХ – початку ХХІ ст.**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК  
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291  
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ  
ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»**

Технічний редактор  
Оригінал-макет

С. А. Кандич  
С. Г. Кандич

Підписано до друку 25.11.2020. Формат 60x84 1/16.  
Папір офсет. Ум. друк. арк. 7,90.  
Зам. № 62. Тираж 100 прим.

**«Вертикаль»**  
Видавець і виготівник **ФОП Кандич С. Г.**  
Свідоцтво про Державну реєстрацію ДК №1335 від 23.04.2003 р.  
18000, м. Черкаси, вул. Б. Вишневецького, 2, к. 9.  
Тел. (0472) 50-07-63; 067-292-21-83  
E-mail: vertical2003@ukr.net

**Друк ФОП Кандич С. Г.**  
18000, м. Черкаси, вул. Б. Вишневецького, 2, к. 9.  
Тел. (0472) 50-07-63; 067-292-21-83  
E-mail: vertical2003@ukr.net